

Rozhovor s Davidem Godmanem Vzpomínky na Nisargadattu Maharádžovi (2002)

Překlad: Michal Skala

zveřejněno na www.ramana-maharisi.cz

David Godman: V roce 2002 jsem seděl s jednou mou návštěvou a díval se na novou knihu o Nisargadattovi Maharádžovi. Skládala se z fotografií a krátkých citátů. Některé lidi na těch fotkách jsem znal a někde už vyprávěl pár příběhů s nimi. Z toho posezení spontánně vzešla poněkud širší a delší diskuze o některých momentech, které se odehrály v Nisargadattově přítomnosti. Když návštěva odešla, cítil jsem nutkání některé věci, které jsem si pamatoval, hodit na papír, protože dosud jsem se nikdy neobtěžoval své vzpomínky na Nisargadattu zaznamenat. Jak jsem rozhovor nahrával, vytanulo mi pár dalších vzpomínek, věcí, na které jsem si roky nevzpomněl. Toto je tedy záznam rozhovoru z jednoho příjemně stráveného odpoledne, který jsem doplnil příhodami, jež se zatím nikde nikdy neobjevily.

Harriet: Každá kniha, kterou jsem o Nisargadattovi viděla, a myslím, že jsem jich viděla většinu, je záznamem jeho učení. To se nikdo nikdy neobtěžoval zaznamenat situace, okolnosti a události, které se kolem něj děly? Rámakrišna má Rámakrišnovu evangelium (*The Gospel of Ramakrishna*), Ramana Maharishi má Den za dnem s Ramanou Maharíšim (*Day by Day with Ramana Maharshi*), a celou knihovnu knih stoupenců, kteří všichni vyprávějí o životě jejich guru. Proč Nisargadatta nedal vzniknout něčemu žánrově podobnému?

David: Nisargadatta o svém životě mluvil velmi zřídka a nijak otázky na svůj život nepodněcoval. Myslím si, že se viděl jako jakýsi doktor, který diagnostikoval a léčil duchovní nemoci lidí, kteří si k němu přišli pro radu. Jeho medicínou byla jeho přítomnost a jeho mocná slova. Anekdoty z jeho minulosti k ní nepatřily. Ty nepředepisoval. A zdálo se, že ani nejevil zájem vyprávět nějaké příběhy o někom nebo o něčem jiném.

Harriet: Řekl jste, že „o něčem jiném mluvil jen zřídka“. Určitě jste tedy alespoň pár příběhů musel vyslechnout. O čem jste ho slyšel mluvit?

David: Většinou o svém guruovi, Siddharámešvarovi Maharádžovi, a vlivu, jaký měl na jeho život. Myslím si, že láska a vděčnost k jeho guruovi byla u něj vždy přítomná. Nisargadatta Maharádž zpíval čtyřikrát denně *bhadžany*; zkrátka proto, že ho o to jeho guru požádal. Siddharámešvara Maharádž odložil tělo v roce 1936, ale Nisargadatta pokračoval ve zpívání *bhadžanů* více než čtyřicet let, do konce života. Jednou jsem ho slyšel, jak říká: „Můj guru mě požádal, abych zpíval tyto čtyři *bhadžany* denně a nikdy tento pokyn před svou smrtí nezrušil. Už je zpívat nepotřebuji, ale budu je dělat až do smrti, protože to je příkaz mého guru. I nadále se řídím jeho pokyny, a to z úcty a vděčnosti, kterou k němu cítím, třebaže vím, že tyto *bhadžany* již nejsou potřebné.“

Harriet: Mluvil někdy o době, kdy pobýval se Siddharámešvarem, o tom, co se mezi nimi událo?

David: Ne, při žádné mé návštěvě. Randžit Mahárádž se jednou stavil během jeho ranního sezení na návštěvu. Chvíli si povídali v jazyce maráthí a Randžit pak odešel.

Nisargadatta o něm jen prohlásil: „Ten muž je *džňánin*. Je žákem mého Gurua, ale neučí.“

A to bylo všechno. Tato návštěva mohla pro něj být odrazovým můstkem pro další příběhy o jeho guruovi i o Randžitovi, ale zkrátka neměl zájem je vyprávět. Prostě pokračoval v odpovídání na otázky svých návštěvníků.

Harriet: Co jiného jste ještě sesbíral o jeho původu, rodině, prostředí a duchovní tradici, ze které pocházel?

David: Patřil k duchovní linii Navnath Samradája. To nebylo tajemstvím, protože měl na zdech fotografie nebo obrázky mnoha učitelů této linie. Každé ráno dělal *púdžu* svému guruovi a v jejím závěru udělal na obrázky všech učitelů této linie i všem ostatním, které pokládal za osvícené, na čele červenou tečku z prášku *kumkuma*. Měl bych zmínit, že mu na zdech visely portréty. Měl tam Ramanu Mahárišiho i mnoho dalších slavných světců, kteří nepatřili k jeho linii. Mezi nimi měl pověšené další obrazy, třeba Šívadžiho, slavného marathského válečníka ze 17. století.

Jednou jsem se ho zeptal, čím si Šívadži vysloužil místo na jeho zdech a on na to: „Můj syn chce, abych ho tam nechal. Je to logo naší značky bídisek [ručně vyráběných cigaret]. Myslí si, že když je ve společnosti všech ostatních fotografií, kterým dělám *púdžu*, zvýší to prodej.“

Harriet: Co říkal o všech těch fotkách lidí z jeho linie? Nikdy nevysvětloval, kdo ty lidi jsou?

David: Nikdy. Teprve o několik let později jsem zjistil, jak se jmenovali, když jsem narazil na knihu od R. D. Ranadeho z karnatacké větve linie Sampradája. On, či spíše jeho organizace, vydala brožurku se stejnými fotkami, jaké jsem viděl u Nisargadatty na zdech, spolu s krátkými medailonky.

Vzpomínám si na jednu zajímavou historku, jakou Nisargadatta vyprávěl o Sampradaje. Svým obvyklým stylem odpovídal na otázky a najednou se na chvíli odmlčel a udělal nám takový exkurz do historie:

„Každý den tu sedím a odpovídám vám na otázky, ale takto učitelé mé linie nepracovali. Před pár sty lety vůbec žádné otázky a odpovědi nebyly. Naše linie je linie hospodářů, což znamená, že každý musel odcházet z domu a vydělávat si na živobytí. Neexistovala žádná taková setkání, kde by se žáci v hojném počtu shromažďovali a kladli guruovi otázky. Cestování bylo obtížné. Nebyly žádné autobusy, vlaky ani letadla. Za starých časů chodil guru pěšky, zatímco žáci zůstávali doma ve své vsi a starali se o rodiny. Guru chodil od vesnice k vesnici, aby se s žáky setkal. Pokud potkal někoho, o němž si myslel, že je duchovně dostatečně zralý, zasvětil ho mantrou linie Sampradají. Jedině takto se učení předávalo. Žák opakoval mantru a guru danou vesnici pravidelně navštěvoval, aby viděl, jaký dělá pokrok. Když guru věděl, že brzy opustí tělo, jmenoval jednoho ze stoupenců-hospodářů za nového gurua, a ten pak převzal povinnost učit: chodit od vesnice k vesnici, zasvěcovat nové stoupence a dohlížet na pokrok těch dřívějších.“

Nevím, proč mu tento příběh náhle vytanul. Možná ho už unavovalo odpovídat dokola na tytéž otázky.

Harriet: Slyšela jsem, že Nisargadatta občas dával mantru těm, kteří ho o ni požádali. Šlo o tutéž mantru?

David: Ano, ale neuměl ji moc dobře prodat. Jednou jsem ho slyšel, jak říká: „Můj Guru mi dal oprávnění předávat tuto mantru každému, kdo o ni požádá, ale nechci, abyste měli pocit, že je tak nezbytná nebo důležitá. Důležitější je objevit zdroj vašeho pocitu bytí.“

Přesto ho o ni někteří žádali. Vzal je dolů a pošeptal jim ji do ucha. Byla v sanskrtu a byla docela dlouhá, ale dostali jste jen jednu šanci si ji zapamatovat. Nenapsal vám ji na papír. Pokud jste si ji nezapamatovali, druhou šanci jste už nedostali.

Harriet: Jaké další pokyny mu Siddharaméšvar uložil? Byl tím, kdo ho pobídl, aby učil formou otázek a odpovědí, tedy netradičním způsobem?

David: Nemám ponětí, zda ho žádal, aby učil nějakým konkrétním způsobem. Siddharaméšvar mu řekl, že může učit a předávat mantru každému, kdo o ni požádá, ale že nesmí jmenovat nástupce. Musíte si uvědomit, že Nisargadatta nebyl realizovaným, když Siddharaméšvar odložil tělo.

Harriet: A co nějaké podrobnosti z osobního života? Mluvil Nisargadatta někdy o svém dětství nebo o své rodině? Ramana Mahářiši často vyprávěl příběhy o jeho raném životě, ale nevzpomínám si, že bych četla jediný biografický střípek o Nisargadattovi.

David: To je pravda. Jako kdyby ho nezajímalo mluvit o své minulosti. Vzpomínám si jen na jediný příběh, který jsem od něj slyšel, spíše tedy vtip než historku. Přišel k němu nějaký muž, který ho zřejmě znal už mnoho let. Velmi volně a familiárně s ním rozmlouval v jazyce maráthí. Nikdo se nenabídl tlumočit, ale asi po deseti minutách tam všichni, co uměli maráthí, najednou vyprskli smíchy. Jeden z tlumočnicků pak s Nisargadattovým svolením všem ozřejmil, o co tam šlo.

„Maharádž říká, že když byl ženatý, jeho manželka mu dávala pěkné kapky. Vždycky ho komandovala a říkala mu, co má dělat. ‚Maharádži, udělej tohle, Maharádži, skoč na trh a kup tamto.‘ Samozřejmě mu neříkala Maharádži, ale nemohu si vzpomenout, jak mu říkala.

Tlumočnick pokračoval: „Jeho žena zemřela už dávno, když bylo Maharádžovi kolem čtyřiceti. Je zvykem, že se vdovci jeho věku znovu ožení, a tak na něj jeho příbuzní tlačili, aby si našel další ženu. On odmítl se slovy: ‚V den, kdy zemřela, jsem se oženil se svobodou.“

Přijde mi těžké si představit kohokoli, jak Maharádže komanduje, nebo se o to i jen pokouší. On byl náturou nedůtklivý, popudlivý, nesnesl od nikoho žádné nesmysly.

Harriet: Z toho, co jsem slyšela, je „nedůtklivý“ spíš eufemismem. Slyšela jsem, že dokázal být někdy celkem špatně naložený i agresivní.

David: Ano, to je pravda, ale myslím si, že to patřilo k metodě, jakou učil. S některým lidmi je třeba trochu zatřást a křik je jedním ze způsobů, jak se vám to povede.

Vzpomínám si na jednu ženu, jak se ho tak celkem nevinně zeptala: „Myslela jsem si, že osvícení lidé by měli být šťastní a blažení. Vy jste ale většinou nevrly. Neposkytuje vám váš stav trvalé štěstí a mír?“

A on jí na to odpověděl: „*Džňánin* se skutečně raduje jen tehdy, když se někdo další stane *džňáninem*.“

Harriet: Jak často k tomu docházelo?

David: Nevím. To byla další oblast, o které zřejmě nechtěl mluvit. Jednou jsem se ho zeptal přímo: „Kolik lidí dosáhlo prostřednictvím vašeho učení realizace?“

Moc se mu ta otázka nezamlouvala: „Co je ti do toho?“ zeptal se podrážděně. „K čemu to potřebuješ vědět? V čem ti to pomůže?“

A já: „No, podle vaší odpovědi budu mít buď optimističtější vyhlídky, anebo právě naopak. Pokud v loterii vyhrává jen jeden los z deseti milionů, pak asi tu výhru moc optimisticky vidět nemohu. Ale pokud třeba vyhrává stovka losů z tisíce, viděl bych své šance v mnohem světlejších barvách. Kdybyste mě mohl ujistit, že se tu lidé u vás probouzejí, cítil bych, že mám také šanci. A myslím si, že dobrý pocit v tomto by prospěl mé upřímnosti.“

„Upřímnost“ bylo jedním z klíčových slov v jeho učení. Myslel si, že je dobré mít silnou touhu po *átmanu* a mít všechny smysly a schopnosti člověka obrácené k *átmanu*, kdykoli je to jen možné. Toto silné zaměření na pravdu označoval upřímností.

Nemůžu si přesně vzpomenout, jak mi Maharádž odpověděl. Jen vím, že žádná čísla neprozradil. Zřejmě si nemyslel, že mi nebo komukoli jinému, do toho něco je znát takovou informaci.

Harriet: Možná jich bylo tak málo, že by to tvé upřímnosti zrovna neprospělo, kdyby ti to řekl.

David: I to je možné, protože si nemyslím, že jich bylo tolik.

Harriet: Zjistil jste to někdy přímo nebo nepřímo?

David: Tehdy ne. Čekal jsem ale na příležitost tu otázku položit znovu. Jednoho rána nám Maharádž připadal na jeho poměry ještě zklamanější z naší kolektivní neschopnosti pochopit, o čem že to mluví.

„Proč s vámi ztrácím čas?“ vybuchl. „Proč nikdo nikdy nechápe, co říkám?“

Chopil jsem se té příležitosti: „Za ty roky, co učíte, kolik lidí vaše učení opravdu pochopilo a prožilo?“

Chvilí byl zticha a pak řekl: „Jeden. Maurice Frydman.“ Dál to nerozváděl a já se víc neptal.

Už jsem se zmínil, že na závěr ranní *púdži* otečkoval kumkumem všechny obrázky lidí v jeho pokoji, o nichž věděl, že jsou osvícení. Měl tam i dva velké obrazy Maurice a oba denně zdobil touto červenou tečkou. Maharádž zjevně choval Maurice ve velké úctě. Vzpomínám si na jednu z mých prvních návštěv, jak jsem se ptal Maharádže na pár jeho výroků v knize *I am That* (Já jsem To). Myslím, že šlo o naplňování si tužeb.

Zpočátku mi připadal, jako by s těmi poznámkami, které se mu v té knize připisovaly, nesouhlasil, ale pak dodal: „Ta slova musí být pravdivá, protože je napsal Maurice. Maurice byl *džňánin* a *džňáninova* slova jsou vždy slova pravdy.“

Potkal jsem několik lidí, kteří Maurice znali a všichni o něm mohli vyprávět dost nevšední historky. Ve 30. letech navštívil Svámího Ramdase, který mu údajně sdělil, že toto je jeho poslední zrození. Tento komentář je zaznamenán v *Talks with Sri Ramana Maharshi* (Rozhovorech s Ramanou Mahárišim) z pozdních třicátých let, tedy desetiletí předtím, než se Maurice začal stýkat s Maharádžem. V různých životních etapách byl následovníkem Ramany

Mahárišiho, Gándhího a J. Krišnamurtiho. Jako gándhíovec se vydal pracovat pro rádžu jednoho malého knížectví a nějak ho přesvědčil, aby abdikoval a veškerou svou moc předal lidem, kterým dříve jako monarcha s absolutní mocí vládl. Celý jeho život je protkáno naprosto úžasnými příhodami jako je tato, a jsou prakticky neznámé. Jistý vysoko postavený úředník indické vlády v šedesátých letech mi sdělil, že to byl právě Frydman, kdo přesvědčil tehdejšího indického premiéra Nehrúa, aby umožnil dalajlámovi a dalším exilovým Tibeťanům uprchnout do Indie a zůstat v ní. Frydman na něj očividně měsíce dorážel, až nakonec souhlasil. Žádné z těchto jeho činností se nikdy nedostalo veřejného uznání, protože Frydman neměl jakoukoli publicitu rád a vždy se snažil svou práci dělat anonymně.

Harriet: Jaký byl Frydmanův vztah k Ramanovi? Zanechal o tom nějaký záznam?

David: V knihách Ramanášramu moc příběhů nenajdeme. Na několika místech, kde se Mauriceovo jméno skutečně objevuje, ho Ramana kárá, obvykle za to, že se s ním snaží jaksi přednostně zacházet. V jednom článku, který Maurice napsal ke sklonku života, naříká nad tím, že plně nedocenil a nevyužil Ramanova učení a jeho přítomnosti, když byl ještě naživu.

Využil však svých mimořádných intelektuálních a redakčních schopností a vydal v roce 1939 Mahárišiho evangelium. Jde o jednu z nejdůležitějších sbírek rozhovorů Bhagavána s jeho stoupenci. Druhá polovina knihy obsahuje Frydmanovy otázky a Bhagavánovy odpovědi na ně. Kvalita dotazů a jejich zpracování je celkem výjimečná.

Pár set let zpátky přišel jeden francouzský matematik s obtížným rébusem a vyzval širokou veřejnost i učence, aby jej vyřešili. Isaac Newton ho vyřešil rychle a elegantně a jeho řešení mu poslal anonymně. Francouzský matematik okamžitě poznal, že autorem je Newton a prý se nechal slyšet: „Lva poznáte po drápech.“

Stejně bych se vyjádřil k druhé polovině Mahárišiho evangelia. Ačkoli Frydmanovo jméno se v žádné tiráži nikdy neobjevilo, jsem si naprosto jistý, že tím tazatelem a redaktorem byl on.

Harriet: Pokud je vám tedy známo, tak Maharádž o nikom jiném nikdy veřejně neprohlásil, že je osvícený?

David: Třeba byli i jiní, ale tím jediným, o kterém vím z první ruky, byl jakýsi Kanadčan – alespoň myslím, že byl Kanadčanem – jménem Rudi. Ještě než jsem Maharádže prvně navštívil, poslouchal jsem nějaké jeho kazety a Rudi se na nich výrazně objevoval. Musím říci, že mi zněl naprosto nesnesitelně. Byl neodbytný, hádavý a agresivní; Maharádž ho prý údajně několikrát vyhodil. Nikdy jsem Rudiho neviděl; znal jsem ho jen z magnetofonových pásek, které jsem si poslechl.

Jednoho dne nám Maharádž oznámil: „Dnes ráno k nám přijde *džňánin*. Jmenuje se Rudi.“

Smál jsem se tomu, protože jsem měl za to, že si Maharádž dělá legraci z něčí samolibosti. Dokázal být celkem jedovatým k lidem, kteří o sobě prohlašovali, jak jsou osvícení, ale nebyli. Do této kategorie spadal třeba Wolter Keers, holandský učitel *advaity*. Příležitostně Maharádže v Bombaji navštěvoval a pokaždé ho Maharádž dost plísnil, že tvrdí, že je osvícený, když není. Při jedné návštěvě Wolterovi dokonce začal dávat lekci ještě, než vkročil do místnosti a posadil se. Měl tam takové dřevěné schůdky nahoru, co vedly do mezaninu, kde učil. Jakmile nad schody vykoukla Wolterova hlava, Maharádž všeho ostatního nechal a pustil se do něho.

„Nejsi osvícený! Jak se na Západě opovažuješ učit a tvrdit, že jsi?“

Při jedné z mých dalších návštěv měl Wolter dorazit a Maharádž se na něj pořád vyptával, kdy už přijde.

„Kde je? Chci ho znovu seřvat. Kdy přijde?“

Musel jsem tehdy bohužel odejít dřív, takže nevím, jaké kázání dostal, ale tipoval bych, že na něm nenechal nit suchou.

Vraťme se ale k Rudimu. Když nám Maharádž oznámil, že čeká *džňánina*, měl jsem za to, že Rudi dostane Wolterovy kapky. Když ale dorazil, Maharádž se k němu choval jako k vybranému zboží, což mě tedy dost udivilo.

Když už na Rudiho čekal celé ráno a byl zvědav, zda se objeví, jakmile se Rudi konečně ukázal, hned zkraje se ho zeptal, proč se k němu vůbec obtěžoval přijít.

„Abych vám projevil úctu a poděkoval za to, co jste pro mne udělal. Odlétám do Kanady a přišel jsem se rozloučit.“

Maharádž toto vysvětlení nepřijal: „Pokud jsi vešel do této místnosti, musíš mít ještě nějaké pochybnosti. Kdybys nepochyboval, vůbec by ses neobtěžoval přijít. Já nikdy žádné další učitele nebo guruy nenavštěvuji, protože už nemám žádné pochyby o tom, kdo jsem. Nemusím nikam chodit. Přichází za mnou hodně lidí a radí mi: ‚Musíš navštívit toho a onoho učitele. Jsou úžasní,‘ ale já nikdy za nikým nejedu, protože od nikoho nic nepotřebuji. Abyste sem za mnou přijeli, tak musíte buď něco chtít, co ještě nemáte, anebo nějak pochybovat. Proč jsi přišel?“

Rudi zopakoval svou původní odpověď a dál mlčel. Díval jsem se na něj a přišel mi, jako by zažíval jakýsi niterný stav extáze nebo blaha, které ho natolik přemáhal, že byl sotva s to mluvit. Pořád jsem si nebyl až tak jistý, zda Maharádž akceptoval jeho zdůvodnění, ale pak se Maharádže na něco zeptala ta žena, s níž dorazil.

Maharádž jí odbyl: „Zeptej se později svého přítele. Je to *džňánin*. Dá ti správnou odpověď. Teď mlč. Chci mluvit s ním.“ Až v tento okamžik mi došlo, že Maharádž opravdu přijal, že tento muž realizoval *átman*.

Rudi se pak Maharádže zeptal na radu, co by měl dělat, až se vrátí do Kanady. Při dané příležitosti jsem takovou otázku bral za naprosto vhodnou otázku žáka ke guruovi, ale Maharádž k ní měl velké výhrady.

„Jsi-li ve stavu *átmanu*, jak se na něco takového můžeš ptát? To nevíš, že nemáš nijak na výběr v tom, co děláš nebo neděláš?“

Rudi mlčel. Měl jsem dojem, že se ho Maharádž snaží vyprovokovat k hádce nebo k polemice a že mu na to Rudi neskáče.

Pak se ho Maharádž zeptal: „Byl jsi svědkem své vlastní smrti?“ a Rudi odpověděl, že ne.

Hned nato se mu Maharádž pustil do jakési mini přednášky o tom, jak je nezbytné zažít svou vlastní smrt, aby člověk dosáhl plné realizace *átmanu*. Řekl, že se mu to stalo poté, co si myslel, že plně realizoval *átman* a že až po tomto prožitku smrti pochopil, že je tento proces nezbytný pro konečné osvobození. Doufám, že někdo ten rozhovor nahrál, protože si ho vybavuji s odstupem dvaceti pěti let. Přijde mi to jako stěžejní část Maharádžovy zkušenosti a jeho učení, ale nikdy jsem ho neslyšel, že by ji při jakékoli příležitosti zmiňoval. Ani v jeho knihách jsem na ni nenarazil.

Dál Rudiho přesvědčoval o nezbytnosti pozorování vlastní smrti, ale Rudi nic neříkal, mlčel a jen se blaženě usmíval. Odmítl se bránit a odmítl se nechat vyprovokovat. Každopádně si nemyslím, že byl ve stavu pustit se s ním do polemiky, kterou by ustál. Ať už byl v jakémkoli stavu, jako kdyby mu bral veškerou jeho pozornost. Měl jsem pocit, že mu dává dost zabrat zformulovat i jen krátké odpovědi. Nakonec mu Rudi odpověděl protiotázkou: „Proč vás tak nadzvedává něco, co neexistuje?“ Měl jsem za to, že myslel, že smrt je neskutečná a nemá tedy cenu se o ní hádat. Maharádž se zasmál, tu odpověď přijal a přestal na něj dorážet. „Měl jsi někdy učitele, jako jsem já?“, zubil se Maharádž. „Ne,“ odpověděl Rudi, „a měl jste někdy žáka, jako jsem já?“ Oba se zasmáli a rozhovor skončil. Nevím, jak to pak bylo s Rudim dál. Odjel a nikdy jsem o něm už nic víc neslyšel. Jak končí pohádky, žil nejspíš šťastně až do smrti.

Harriet: Říkáte, že Maharádž nikdy nenavštívil jiné učitele, protože už neměl žádné pochybnosti. Mluvil někdy o tom, co si o nich myslí?

David: Přijde mi, že měl rád J. Krišnamurtiho. Před mnoha lety ho prý zahlédl někde v ulicích Bombaje. Nemyslím si, že si ho Krišnamurti všiml. Vždy o Krišnamurtim mluvil hezky, a dokonce lidi povzbuzoval, aby se ho vydali navštívit. Jednoho dne si Maharádž vzal volno a všechny poslal, aby si místo něj šli poslechnout Krišnamurtiho. To si myslím dostatečně svědčí o tom, jak jeho učení schvaloval.

Tím nejnechvalněji proslulým učitelem konce sedmdesátých let byl Osho nebo Rajneesh, jak si tenkrát říkal. Jednou jsem Maharádže zaslechl, jak říká, že respektuje stav, v jakém Rajneesh je, ale že nemůže pochopit všechny ty pokyny, které dává všem těm tisícovkám cizinců, kteří za ním do Indie proudí. Přestože on jako téma přišel na přetřes jen párkrát, když jsem tam byl, měl jsem pocit, že jako učitel se mu líbí, ale nikoli jeho učení. Když se u Maharádže ukázali Rajneeshovy zahraniční „*sannjásini*“ v těch svých hábitech, obvykle jim dával co proto. Sledoval jsem ho, jak několik z nich vyhodil, i jak na některé křičel, než vůbec k němu vešli do místnosti.

Slyšel jsem i o tom, jak se v Bombaji setkal i s U. G. Krišnamurtim. Povím vám verzi, jakou jsem slyšel já a vy si ji už nějak přeberte. Vyprávěl mi ji někdo, kdo s U. G. Krišnamurtim trávil v 70. letech celkem hodně času.

Vypadá to tak, že Maurice Frydman U. G. Krišnamurtiho znal a věděl i o tom, že se s Maharádžem nikdy nepotkal, a nejspíše o sobě navzájem ani nevěděli. Chtěl vyzkoušet teorii, že *džňáninové* se navzájem poznají, a tak je oba svedl do jedné místnosti, tedy ještě s pár dalšími lidmi jako „křovím“. Zorganizoval oficiální akci a oba na ni pozval. U. G. Krišnamurti tam nějaký čas pobyl, ale Maharádž zaskočil jen na pár minut a zase zmizel. Jakmile se Maharádž vypařil, zašel Maurice k U. G. Krišnamurtimu a ptá se ho: „Viděl jsi toho staršího muže, co sem vkročil na pár minut? Všiml sis něčeho zvláštního? Co jsi viděl?“ U. G. Krišnamurti mu odpověděl: „Viděl jsem nějakého muže, Maurici, ale důležité je, co jsi viděl ty?“ Den na to se Maurice vypravil k Maharádžovi a zeptal se ho na totéž: „Viděl jste toho muže, kterého jsem pozval včera?“ A krátce mu popsal, kde asi tak postával a jak vypadal. Pak se ho Maurice ptá: „Co jste viděl?“ A Maharádž: „Viděl jsem nějakého muže, Maurici, ale důležité je, co jsi viděl ty?“ Je to úsměvná příhoda a já prodávám, jak jsem koupil, ale ještě bych rád dodal, že líčení U. G. Krišnamurtiho, jak se setkal se slavnými učiteli, mi někdy neznějí věrohodně. Slyšel jsem i četl jeho líčení, jak se setkal jak s Ramanou Mahárišim tak s Papadžím a oba v nich dělají a říkají věci, které podle mě naprosto neodpovídají jejich povaze.

Když Maharádž řekl Rudimu, že nijak nestojí o to navštěvovat další učitele, bylo v tom hodně pravdy. Všechny takové pozvánky odmíтал. Mullarpattan, jeden z tlumočnicků,

v sedmdesátkách docela často střídal guruy a vždy Maharádžovi referoval o nových učitelích, ale nikdy se mu ho nepodařilo přesvědčit, aby se za nimi vydal. Zprávy o setkáních Maharádže s ostatními učiteli tedy nejsou běžné. Nakonec se u Maharádže objevil i Papadží a měli spolu velmi dobré setkání. Jeho biografie působí dojmem, že ho navštívil jen jednou, ale od lidí z Bombaje jsem slyšel, že Papadží k němu brával své stoupence často. V sedmdesátých letech navštívil celkem dost učitelů, často s cizinci, kteří přijeli do Indie vůbec poprvé. Ukazoval jim takto pozoruhodná místa. Nikdy se na nic neptali; jen tiše seděli a pozorovali dění kolem.

Harriet: Jak se Maharádž stavěl k Ramanovi a jeho učení? Probíral jste s ním někdy Bhagavánovo učení?

David: Měl obrovský respekt nejen k jeho realizaci, ale i k jeho učení. Jednou se mi svěřil, že jednou z mála věcí, kterých v životě lituje, je, že se s ním nikdy nesetkal osobně. Se skupinou svých oddaných, kteří mluvili maráthí, do *ášramu* skutečně začátkem 60. let zavítal. Všichni tenkrát putovali po jižní Indii a Ramanášram měli v jakémsi itineráři.

Co se týče učení, tak mi jednou řekl: „Souhlasím se vším, co Ramana Maháriši řekl, až na tu věc s tím duchovním Srdcem na pravé straně hrudi. Takovou zkušenost jsem sám nikdy nezažil.“

Probíral jsem s ním různé aspekty Bhagavánova učení a vždy mi jeho odpovědi hodně věcí osvětlily.

Jednou se mě třeba zeptal: „Pochopil jsi učení Ramany Mahárišiho?“ Protože mi došlo, že se tím ptá „Zažil jsi skutečně pravdu tohoto učení?“ Odpověděl jsem mu: „Čím víc Maharádže poslouchám, tím víc chápu, co se mi Bhagaván pokouší říct.“

Cítil jsem, že to tak je jak na úrovni teoretické, tak na úrovni zkušeností, spirituální praxe. Jeho vysvětlení mi rozšířila a prohloubila intelektuální pochopení Bhagavánova učení a jeho přítomnost mi také dala nahlédnout do pravdy v rovině prožívání, k níž ukazují.

Musím v této souvislosti zmínit Ganéšanovu návštěvu. V. Ganéšan je pravnuke Ramany Mahárišiho a v 70. letech de facto působil jako ředitel Ramanášramu. V současné době ho vede jeho starší bratr Sundaram. Ganéšan Maharádže poprvé navštívil koncem 70. let. Jakmile k němu dorazil, Maharádž vstal a začal sbírat polštáře ze země. Udělal z nich takový komínek, ať si na něj Ganéšan sedne. K velkému úžasu všech přítomných si pak udělal na podlaze místo a celým tělem se mu poklonil tváří k zemi.

Když vstal, řekl Ganéšanovi: „Nikdy jsem neměl tu příležitost poklonit se vašemu strýčkovi Ramanovi Mahárišimu, tak se teď místo toho klaním vám. Toto je má prostrace (hluboká poklona tváří k zemi) jemu.“

Harriet: Na mnoha místech jsem četla, že Ramana Maháriši dával přednost učení tichem. U Nisargadatty Maharádže jsem tento dojem nikdy neměla. Měl člověk vůbec šanci s ním tiše sedět?

David: Za ta léta, co jsem ho navštěvoval, bylo možné v jeho místnosti medítovat brzy ráno. Na přesné časy si nevzpomínám, ale trvalo to tak asi hodinu a půl. Maharádž byl někde kolem, ale věnoval se běžné ranní rutině. V něčem drobném se vrtal; někdy se objevil jen s ručníkem kolem pasu, jako by se šel koupat; někdy jen tak seděl a četl si noviny. Nikdy jsem z něj neměl pocit, že se vědomě snaží učit tichem, jak to dělal Ramana Maháriši – upřeně se lidem dívat do očí a předávat jim tak jakousi milost. Jako by si ale uvědomoval mentální stavy všech, kteří tam s ním seděli a mnohdy si na ně i stěžoval.

„Vím, kdo tady medituje, a kdo ne,“ zpražil nás jednoho rána, „vím i to, kdo navazuje kontakt se svým pocitem bytí. V tento okamžik to dělá jen jeden z vás. Všichni ostatní tu mrháte časem.“ A pak zase pokračoval dál v tom, co zrovna dělal.

Je pravdou, že mnoho lidí tam nechodilo medítovat. Viděli v tom zkrátka příležitost, jak být s ním u něj doma. Třeba i seděli se zavřenýma očima a zkříženýma nohama na podlaze, ale většinou se kradmo mrkli, co zrovna dělá, než aby meditovali.

Jednoho rána mu došla trpělivost, jak ho tam takhle špehují a osopil se na ně: „Proč mi tu jen děláte binec na podlaze? Nemeditujete; jen mi tu překážíte! Jestli si chcete někam jít sednout, jděte si na hodinu sednout na záchod! Aspoň tam budete dělat něco užitečného.“

Harriet: A co potom později, třeba odpoledne nebo večer, když byl k dispozici na otázky? Seděl vůbec někdy v této době tiše?

David: Ptát se ho šlo ve dvou časech: během pozdního rána a pak večer. V obou časech měl k dispozici tlumočníky. Během těchto sezení pobízel lidi k tomu, aby mluvili, nebo alespoň mluvil on, když jsem ho začal navštěvovat. Později během těchto sezení dlouze mluvil o povaze vědomí. Když nikdo neměl nic, co by nadhodil, nikdy tiše neseseděl. Aktivně se dožadoval otázek, ale když nikdo nechtěl mluvit, začal mluvit sám.

Jedinou příležitostí s ním sedět v úplném tichu jsem měl jen jednou, a to bylo začátkem letních monzunů. Když Bombaj zasáhne začátkem června monzunové deště, lije jak z konve a celé velkoměsto se zastaví. Kanály na ulicích se obvykle ucpou a lidé se den, dva brouzdají po kolena ve vodě. A nejen v ní. Kanalizace tu vodu nestíhá pojmout a zvířata, která v ní žijí, se utopí. Kdo by měl žaludek na to skočit si pro člun a pádla, by pádloval splaškami, rozmáčeným sajrajtem a mrtvými těly nejrůznějších utopených zvířat. Veřejná doprava se zastavuje, protože na mnoha místech je hladina vody tak vysoká, že se jí nedá projet.

Jednoho odpoledne jsme se takhle ve dvou brodili povodňovou vodou k Maharádžovým dveřím. Oba dva jsme bydleli v jednom laciném hostelu asi 200 metrů od něj, takže to pro nás nebyla žádná dlouhá štreka. U kohoutku v přízemí jsme si smyli všechen ten sajrajt a vydali se za Maharádžem nahoru do mezaninu. Díval se na nás dost překvapeně. Asi si myslel, že záplavy každého odradí. V maráthí řekl, že to odpoledne se žádné sezení konat nebude, protože zrovna žádný tlumočník nemůže. Asi chtěl, abychom šli domů, ale oba jsme předstírali, že jsme nerozuměli, co se nám snaží říct. Asi po jednom, dvou neúspěšných pokusech nás přesvědčit, abychom si šli po svém, rezignoval a sedl si do rohu místnosti s novinami před obličejem, abychom mu ani neviděli do tváře. Bylo mi to jedno. Byl jsem šťastný, že s ním mohu sedět v jedné místnosti. V absolutním tichu jsem s ním seděl asi tak přes hodinu a byl to jeden z nejúžasnějších zážitků, jaké jsem s ním měl. Cítil jsem, jak sestupuji do intenzivního ticha, které se s každou další minutou prohlubuje. Zcela mě naplňoval jakýsi silný pocit vědomí naprosto znemožňující hnutí jakékoli myšlenky. Ani vám nedochází, jakým monstrózním břemenem mysl je, dokud jste nezažili stav bez ní, úplně šťastní, úplně tiší, alespoň na krátkou dobu bez sebemenší námahy. Většinu času jsem hleděl směrem k Maharádžovi. Někdy otočil stránku a podíval se naším směrem, stále tak trochu podrážděný, že jsme zůstali. V nitru jsem se jeho rozladěnosti smál, protože se mě nijak nedotýkala. Neměl jsem žádné vědomí sebe sama, žádné rozpaky, žádný pocit, že jsem jakýmsi břemenem. Jen jsem spokojeně odpočíval ve svém vlastním bytí.

Asi tak po hodině vstal a poslal nás pryč. Poklonil jsem se mu a odešel. Později jsem si tak pro sebe dumal, proč neusedal do ticha častěji, protože z něj evidentně vycházela tišící

energie, když byl tiše. Ramana Mahářiši jednou prohlásil, že mluvení ve skutečnosti přerušuje tok tiché energie, která z něj proudí. Často jsem přemýšlel o tom, zda totéž platilo o Maharádžovi.

Harriet: A k čemu jste došel?

David: Uvědomil jsem si, že zůstat tiše neměl v povaze. Učil debatováním, mluvením, diskuzí, v tom spočívala jeho metoda. V tom se cítil nejvíc jako ryba ve vodě.

Harriet: Můžete to ještě trochu rozvést?

David: Jsou to povětšinou jen mé názory, založené na pozorování, jak jednal s lidmi, kteří za ním přišli. Nečerpám z ničeho, co bych slyšel říkat jeho samotného.

Když ho lidé poprvé navštívili, vybídl je, aby pohovořili o tom, odkud jsou, co mají za sebou, z jakého prostředí pocházejí. Pokoušel se zjistit, jakou duchovní cestou jdou a co je k němu přivedlo. Museli tedy čelit jeho sondujícím otázkám, a nakonec nějak uhájit svůj světonázor a svou duchovní praxi. V tom spočívala jedna úroveň jejich interakce. Na hlubší a jemnější úrovni Maharádž vyzařoval *šakti*, jakousi energii, která vám tišila mysl a zvědomovala vám to, co se nachází za myslí, za všemi jejími myšlenkami a koncepty. Teď si představte oba tyto procesy probíhající současně. Tazatel právě myslí vytvořil a zformuloval verzi svého světonázoru. Pod ní však ucítil tah svého pocitu bytí, jsoucnosti, poznání toho, co je opravdu skutečné, narozdíl od myšlenek, o nichž si pouze myslí, že jsou skutečné. A Maharádžova energie toto uvědomování si tohoto podkladu neustále zesilovala. V určitém okamžiku tazatel velmi dobře postřehl tyto jakoby dvě konkurující si reality: konceptuální strukturu, kterou mu právě načrtl a předestřel, a skutečnou zkušenost, z níž tato struktura konceptů vychází. Ve tváři několika lidí šlo tento moment postřehnout, jakmile k němu došli: jakýsi nerozhodný pohled „a kudy teď?“ Někdy si tazatel uvědomil okamžitě, že všechny jeho myšlenky a přesvědčení jsou pouhé koncepty. Odložil je, pustil je a místo nich spočinul v pocitu bytí. V tomto pro mě spočívala esence techniky, jíž Maharádž učil. Nesnažil se vás nějak přesvědčit, utlouci argumenty. Místo toho vás vašimi argumenty dostal do pozice, v níž jste cítili, že máte pravdu a pak vám tuto pozici podkopal tím, že vám dal okusit podklad, z něž vycházejí všechny koncepty. Pokud jste na ten podklad byli připravení, vzdali jste se svých konceptů a spočinuli v tom, z čeho vyvěraly. Pokud jste připraveni nebyli, dál jste se tam blamovali a stále hlouběji se chytali do minového pole mysli. Někteří to pochopili rychle. Jiní, kteří zoufale tíhli k nějaké struktuře, se za ním vraceli znovu a znovu s otázkami, kterými pouze chtěli utříbit své pochopení jeho učení.

Rozmluva s návštěvníky a diskuse s nimi tvořila jakousi zásadní součást této techniky. Aby to fungovalo efektivně, Maharádž po návštěvnících požadoval, aby mluvili o sobě a o svém pohledu na svět, protože potřeboval, aby jim došlo, že všechny tyto myšlenky jsou jen koncepty bez jakékoli konečné skutečnosti. Potřeboval, aby se lidé podívali na své koncepty, pochopili, jak jsou zbytečné, a následně je zavrhli ve prospěch přímé zkušenosti.

Měl bych zde zmínit omezení, na jaké otázky byl ochoten odpovídat. Někdy nově přichozím řekl něco ve smyslu „Nezajímá mě, co jste slyšeli nebo četli. Nemám zájem o jakékoli informace z druhé ruky. Zajímá mě pouze vaše vlastní zkušenost sebe sama. Máte-li k ní nějaké dotazy, můžete se mě zeptat.“

Když jste s ním absolvovali úvodní rozhovor, přiložil na vaše otázky ještě tvrdší filtr: „Nemám zájem odpovídat na otázky, které předpokládají existenci nějakého jednotlivého

člověka obývajícího tělo. Existenci takové entity nepřijímám, čímž jsou pro mě takové otázky zcela hypotetické.“

Toto druhé omezení skutečně zabíjelo jakoukoli konverzaci. Nemohli jste se zeptat: „Jak dosáhnu osvícení?“ nebo „Co mám dělat?“, protože všechny takové otázky předpokládají existenci jakéhosi „já“, předpoklad, který Maharádž vždy odmítal.

Stále si ho živě pamatuji, jak mu tlumočníci v maráthí vysvětlují, na co se ho zrovna nějaký tazatel zeptal. Jakmile porozuměl jádru otázky, někdy mu naskočil až takový zakaboněný výraz. Zaťal pěst, praštil do podlahy a zakřičel: „Kalpana! Kalpana!“ což znamená „Koncept! Koncept!“ A někdy jste už od něj jinou odpověď nedostali. Rozhodně nijak netoužil lichotit konceptům, se kterými k němu lidé přicházeli. Chtěl, aby se jich vzdali, aby je odložili, ne o nich diskutovat.

Když tímto druhým omezením odřízl většinu otázek, na které se lidé guruů rádi ptají, zaplnil toto vakuum tím, že mluvil o povaze vědomí. Den za dnem na stejné téma, často se stejnými analogiemi. Vysvětlil přítomným, jak vědomí vyvstává, jak se projevuje a jak se ztišuje. Když se tak ohlédnu, dělal vlastně totéž, co pradávni indiští řišiové, když vykládali svým žákům „Jsi *brahman*“.

Když v *brahman* zakotvený *džňánin* sděluje svému žákovi: „Jsi *brahman*,“ nepředává mu tak jen nějakou informaci. Ta slova nesou sílu a autoritu a v určitých případech způsobí, že posluchač prožitek *brahman* zakusí. Tuto sílu a autoritu mají pouze *džňáninové*. Ostatní si mohou do nekonečna pro sebe papouškovat: „Jsi vědomí,“ „jsi *brahman*,“ ale bude to jen jakási informace, kterou si mohou vycpávat mysl. Když vám toto řekne *džňánin*, předává vám takový výrok s plnou silou a plnou autoritou, kterou je takový výrok nesen. Přijmete-li takovou informaci srdcem, vědomím, sami ten stav zažijete. Přijmete-li takovou informaci myslí, pak si ji jen uložíte jako další docela zajímavé sdělení.

Když vám Maharádž donekonečna opakoval: „Jste vědomí,“ tak pokud jste tuto informaci přijali naprostým vnitřním tichem, aktivovala vám uvědomování si vědomí do takové míry, že jste měli pocit: „Neříká mi jen tak něco; vlastně popisuje to, co jsem, právě teď, v tuto chvíli.“

Harriet: Stalo se vám to někdy?

David: Ano a myslím si, že právě toto měl na mysli, když mluvil o „obdržení poznání“. Nemluvil o intelektuálním poznání, ani o seberealizaci. Byl to stav, ve kterém se koncepty dočasně rozpouštějí a zanechávají po sobě pouze prosté vědomí bytí, které je jejich podkladem. Když trvaly, byly ty stavy velmi užitečné; přinesly vám přesvědčení a přímou zkušenost, že existuje cosi skutečného a trvalého, co existuje, ať už tu mysl je nebo není.

Harriet: Je to jistě velmi zajímavé, nicméně, jak jste řekl, mnohé z toho vychází z vašich osobních domněnek. Potvrdil vám sám Maharádž někdy, že o toto mu s lidmi šlo?

David: Nepřímo. Když jsem tam byl, nikdy nevysvětloval ani nerozebíral své metody vyučování. Většina z toho, co jsem až dosud uvedl, pochází z mé vlastní zkušenosti, z mé vlastní interpretace dění u něj. Někdo jiný ho třeba může interpretovat jinak. Jistá fakta jsou ale nesporná. Za Maharádžem lidi chodili, hovořili s ním nebo se s ním přeli, a v určitém okamžiku své nahromaděné myšlenky a představy pustili, protože je přesvědčil, že přímá zkušenost všechny jejich hýčkaná a celý život vytrvale bráněná pojetí toho, jak se věci mají, vyvrací a zneplatňuje.

Zmínil bych jeden rozhovor, který jsem s ním vedl, který celkem dobře nepřímou dokládá, co jsem se zrovna snažil vystihnout. Nejprve bych asi měl zmínit, že jsem se někdy s Maharádžem přel jen proto, že měl rád, když se s ním lidé přeli. Měl rád rozvášněnou debatu na ostří nože, a když tedy nikdo nic neříkal, na nic se neptal, vzal jsem si slovo a začal s ním diskutovat.

Už si přesně nevybavím, o čem přesně jsme ten den mluvili, ale vím, že to trvalo asi pět minut, v nichž jsem mu naoko předhazoval rozpory, které jsem v jeho učení spatřoval. On se mě zase snažil co možná nejlépe přesvědčit, že se o žádné rozpory nejedná. Všechno se to neslo zvesela a přátelsky a nejspíš věděl, že se s ním pšu jen proto, že jsme oba rádi mluvili o spirituálních tématech a přeli se o nich, a zadruhé, že nikdo zrovna nepociťoval neodbytnou touhu se ho na něco zeptat. Asi po pěti minutách se rozhodl, že tu diskuzi uzavře.

„Nemyslím si, že opravdu chápeš smysl mých rozhovorů, co tu vedu. Neříkám ty věci jen proto, abych lidi přesvědčil, že mám pravdu. Nemluvím o těch věcech proto, aby si z nich lidé udělali nějakou filozofii, kterou můžou racionálně hájit a která je bezrozporná. Když mluvím, tak vůbec nemluvím k tvé mysli. Mířím slovy přímo na vědomí. Sázím svá slova do tvého vědomí. Pokud tento proces narušíš tím, že se budeš o jejich smyslu dohadovat, nezapustí v něm kořeny. Jakmile budou zasazené do vědomí, vyraší, vyrostou a v příhodný okamžik vydají ovoce. Nemá to s tebou nic společného. Všechno to proběhne samo od sebe. Pokud ale nad těmi slovy až moc přemýšlíš nebo zpochybňuješ jejich význam, oddaluješ tak okamžik jejich dozrání.“

Toto vše pronesl velmi dobrosrdečným tónem. Potom ale velmi závažně. Zamračil se na mě a velmi příkře procedil: „Dost řečí. Buď zticha a nech ta slova v tobě pracovat!“ Konec rozhovoru.

Vždy si na tuto slovní výměnu vzpomenu s optimismem. Cítím nesmírnou vděčnost nejen za jeho přítomnost, ale i za jeho slova pravdy, která do mě zasadil. Myslím si, že mě budou už navždy provázet a vím, že v pravý čas rozkvetou.

Harriet: Řídil jste se jeho pokyny? Přestal jste o učení přemýšlet?

David: Dokud jste se tu dnes neukázala, tak jsem o jeho učení už léta nezavadil. Dokonce jsem ani nečetl žádnou z těch nových knih rozhovorů, které s ním vyšly. Tu odpověď, kterou jsem před pár minutami uvedl: „Čím víc Maharádže poslouchám, tím víc chápu, co se mi Bhagaván pokouší říct,“ v jedné z nich najdete, ale to jsem zjistil, až před pár lety.

Moje bývalá manželka Vasanta četla nějakou knihu a zeptala se mě: „Tady je někdo z Ramanášramu. Víš, kdo to je?“

Pár řádek mi přečetla a došlo mi, že jsem to já. Měl jsem ve zvyku asi tak jednou za rok si přečíst *I am That* (Já jsem To) od první do poslední stránky, ale ani to už nedělám. Někdy si v knihovně Ramanášramu vypůjčím *I am That* a přečtu si úvodní pasáž 23. kapitoly. Je to krásný popis stavu *džňánina* a tohle čtení mě snad nikdy neomrzí. Kromě toho už o učení čtu nebo přemýšlím zřídka.

Pravdou však je, že mám v hlavě víc než dost jiných konceptů, které všechny dohromady fungují jako jakýsi herbicid na slova pravdy, která do mě Maharádž zasadil. Nicméně mám obrovskou víru v nezdolnou sílu Maharádžových slov. Dříve či později přinesou ovoce.

Harriet: Raméš Balsekar říkával: „Jediným účinným úsilím je okamžité vnímání skutečnosti“. Někdo tomu rozumí tak, že když člověk nezíská přímou zkušenost hned, jak

k němu guru mluví, ve vašem případě Maharádž, tak ji nezíská vůbec. Jste si jistý tím, že si v tomto případě neděláte plané naděje?

David: Něco na tom je. Kdyby člověku nepřekážel intelekt, když mluví Maharádž, tak by jeho slova a autorita, která je nese, vykonaly své. Když mluvil, vůbec vás nežádal, abyste do toho procesu vstupovali. Jak by vás také mohl o něco žádat, když věděl, že neexistujete? Nechtěl po vás, abyste mu rozuměli, ani vám nepřikazoval: „Udělej tohle a budeš osvícený“. Vůbec se na vás neobracel. Směřoval ta svá slova na vědomí ve vás a snažil se tak, abyste si uvědomili, kým opravdu jste. Když ale hned nepřinesla výsledky, věděl, že se dostaví později. Nezapomeňte, co se stalo v případě jeho samého. Siddharaméšvar mu řekl, že je *brahman*. Nisargadatta s tím bojoval tři roky, než nakonec své pochyby odložil a přijal to za pravdu.

Slova *džňánina* mají sílu a tato síla se nikam neztrácí hned jak je *džňánin* vyslovil. Přetrvává a je stále účinná; i nadále koná svou práci.

Harriet: Potvrdil vám toto sám Maharádž?

David: Ano. Nevzpomínám si, co ho přivedlo na toto téma, ale slyšel jsem ho, jak říká: „Slova osvícených bytostí mají sílu přetrvat v čase. Velcí světcí minulosti lidem předávali své učení a to učení přežilo, protože nepostrádá jakousi sílu a autoritu. Někdo jiný třeba říkal v téže době totéž, ale slova takových lidí zmizela, protože v nich nebyla žádná síla. Slova *džňáninů* přetrvala v čase, protože mají za sebou sílu a autoritu pravého Já (*átmanu*).“

Zmínil jsem tuto odpověď Papadžimu, když jsem s ním dělal před několika lety rozhovor. Bezvýhradně s ní souhlasil.

Harriet: Když říkáte, že ta slova „přetrvala“, znamená to, že zkrátka přetrvala v knihách jako zapamatované citáty, nebo že stále mají tu sílu lidi probouzet, i po staletích, co je někdo vyslovil? Není pro to nutná bezprostřední přítomnost gurua?

David: Asi je třeba říct, že guru v lidské podobě je k realizaci pravého Já pro všechny nezbytný, až na ty nejzralejší. Nicméně jakmile jste viděli skutečného gurua a pobývali s ním, nesete si jeho přítomnost vždy s sebou. Můžete se naladit na jeho přítomnost, na jeho milost a na jeho sílu jakýmkoli způsobem: fotografií, myšlením na něj, čtením jeho slov.

Harriet: Opět cítím puzení se zeptat: „Je to váš názor, nebo ho máte podepřený Maharádžem?“

David: Vzpomínám si na jeden rozhovor, který jsem s Maharádžem vedl při své první návštěvě. Už si nevzpomenu, jak jsme se k tomu tématu dostali, ale mluvili jsme o síle gurua a o různých kanálech, kterými se projevuje. Velmi mě ohromila a hluboce dojala kniha *I am That* a řekl jsem mu to.

Já: Už několik měsíců čtu *I am That*. Cítil jsem skrze ta slova velmi silné spojení s vámi a s tím učením. Může se člověk spojit s guruem pouhým čtením jeho slov, nebo je nutné ho navštívit osobně?

Maharádž: Ta slova udělají svou práci, ať už je slyšíš nebo čteš. Můžeš si je sem přijít poslechnout osobně nebo si je přečíst v knize. Je-li učitel osvícený, bude v nich síla.

Já: V mém konkrétním případě jsem četl slova Gurua, který byl ještě naživu a která mě k vám přitáhla. Možná měla tak silný účinek proto, že jste stále naživu a učíte. Navázal jsem kontakt s živým učitelem, s živou přítomností. Co ale hypotetický případ někoho, komu padne

do ruky *I am That* za padesát let na druhé straně zeměkoule? Takový člověk nikdy nebude mít šanci vás vidět. Budou ta slova stále mít sílu ho proměnit a probudit?

Maharádž: Čas a prostor existují pouze ve vaší mysli, nikoli v *átmanu*. Pro sílu *átmanu* není žádné omezení. Síla *átmanu* je vždy přítomná, vždy působící, vždy tatáž. To, co se různí, je připravenost a ochota lidí obrátit k ní svou pozornost. Když si někdo za tisíc let vezme tuto knihu do ruky, třeba i deset tisíc kilometrů odsud, udělají ta slova svou práci, je-li čtenář ve správném stavu jim naslouchat a vstřebat je.

Neřekl tím, že by člověk mohl dosáhnout osvícení čtením slov nějakého mrtvého gurma, ale celkem jasně vyjádřil, že slova osvícené bytosti, i v knižní podobě, jsou nabitá jistou silou, na níž se budoucí generace mohou naladit. Myslím, že jsem mu tuto otázku položil kvůli svému vztahu k Ramanu Mahárišimu. Tou „hypotetickou“ osobou v té otázce, která objevila slova velkého, ale zesnulého gurma, jsem byl já. Řekl bych, že jsem chtěl opravdu vědět, zda by Ramana Maháriši mohl být guruem pro někoho jako jsem já, narozeného nedlouho potom, co on odložil tělo. Maharádž mi na tu otázku neodpověděl, ale přesvědčil mě, že značnou sílu a autoritu gurma lze nalézt v dochovaném učení.

Časem jsem dospěl k závěru, že guru v lidské podobě je pro drtivou většinu lidí nezbytný, ale zároveň mám velký respekt k síle, která tkví v zaznamenaných slovech takových lidí.

Harriet: Byl tento konkrétní rozhovor zaznamenán? Myslím, že by pro mnohé jako jsem já, kteří Maharádže objevili až roky potom, co opustil tělo, měl velký význam.

David: To pochybuji. Bylo to velmi tiché odpolední sezení a bylo nás tam jen pár. Žádné organizované nahrávání nikdo nezajišťoval. Lidé, kteří měli magnetofon, si ho s sebou přinesli a nahrávali z místa, kde zrovna seděli. Posledních pár let to tak několik lidí dělalo, ale když jsem k němu prvně přišel, nedělal to takřka nikdo.

Harriet: Mluvil jste o „připravenosti“ a o „ochotě naslouchat“ jako o klíčových faktorech. Mluvil někdy Maharádž o tom, jak nebo proč někteří lidé dosáhli přímé zkušenosti, zatímco většina ostatních nikoliv?

David: Jednou jsem s ním o tom mluvil. Bylo to při jedné z mých pozdějších návštěv. Šel jsem k němu s mým kamarádem Carym McGrawem a zjistil jsem, že ten den měl zrovna narozeniny. Když mi to řekl, seděli jsme zrovna po konci ranních *bhadžanův* kavárně na Grant Road. Ačkoliv byla Maharádžova místnost zametená a uklizená, my všichni jsme se museli na půl hodiny vypařit. Většina z nás zamířila během této pauzy na čaj nebo na kávu na Grant Road.

Zeptal jsem se Caryho, co by chtěl k narozeninám za dárek a on nato: „Vrátit se tam a pěkně si s Maharádžem podebatovat. Moc rád jsem tě poslouchal, když jsi na něj ohledně jeho učení neustále dorážel, ale teď sotva kdy otevřeš pusu. Vraťme se tam a rozohněme ho něčím. To bude má lahůdka k narozeninám.“

Nechtělo se mi moc Maharádže na něco vyptávat, tím méně se pouštět do nějaké debaty se vším všudy. Řekl bych, že tou dobou Maharádž nakonec přemohl mé tendence se s ním přit o něco; byl jsem úplně spokojený s tím tam jen tak sedět vzadu a poslouchat, co kdo říká.

Vrátili jsme se tedy k němu zpátky, ale vůbec jsem netušil, o čem mám mluvit. Když se všichni usadili, Cary mě pošťouchl a najednou jsem mluvil o tom, proč někteří lidé osvícení dosáhnou, a jiní ne.

„Ramana Maháriši dosáhl osvícení během pár minut,“ řekl jsem mu. Vám to od okamžiku, kdy jste potkal svého gurma, trvalo tři roky. Jiní se o ni snaží padesát let a marně. Proč to tak je? Dělají lidé, kteří se o seberealizaci celý život snaží a nedaří se jim, něco špatně?“

Většina ostatních hinduistických učitelů by na takovou otázku odpověděla, že někdo si už své odpracoval v minulých životech a může tím pádem k realizaci pravého Já dospět v tomto životě celkem rychle. Taková odpověď nepřipadala pro Maharádže v úvahu, protože on vytrvale odmítal přijmout, že k reinkarnaci vůbec dochází. To samo o sobě mi bylo trochu podivné, protože v období, kdy jsem ho navštěvoval, přebal knihy *I am That* reprodukoval jeden rozhovor s ním, v němž celkem do detailů vysvětloval, jak reinkarnace funguje. Nicméně v éře, kdy jsem ho navštívil, jsem ho nikdy neslyšel přijmout platnost reinkarnace a často říkal, že se neděje. Má otázka tedy zněla: „Pokud někdo jako vy nepřikládá teorii reinkarnace žádný význam, jak potom mohl někdo jako Ramana Maháriši dosáhnout osvícení, aniž by po něm nějak toužil, bez úsilí a bez praxe, když všichni ostatní o něj neúspěšně usilují celá desetiletí?“

„Může za to chemická látka,“ odpověděl Maharádž. „Někteří lidé se rodí s čistou, a jiní ne. Ti s čistou osvícení dosáhnou, a ti s nečistou ne.“ „Chemická látka“ byla jednou z jeho analogií nebo metafor, které pro něj byly tak charakteristické. Myslím, že ji odvodil z chemické látky cívky filmu. V okamžiku početí jsme všichni vybaveni jakousi „chemickou látkou“, nechal se slyšet Maharádž, a to je náš osud pro tento život. V jistém smyslu je to cosi jako cívka filmu, scénář, který nám byl pro tento život dán. Tradiční hinduismus učí, že máme *prárabdha* karman, neměnný osud tohoto života, který nevyhnutelně rezultuje z našeho jednání v minulých životech. Maharádž nemohl do této teorie s chemickou látkou včlenit činnosti a jednání v minulých životech, ale mohl si vybrat z alternativních faktorů.

Nevzpomínám si, zda to bylo během tohoto konkrétního rozhovoru nebo někdy jindy, ale vzpomínám si, že jsem se ho ptal na složky této „chemické látky“. Odpověděl mi, že prý jde o kombinaci široké škály faktorů: geny rodičů, astrologická konstelace v době početí, budoucí prostředí, v němž člověk vyrostne – tyto byly jen některé z těch, které zmínil. Všechny tyto faktory v určitý okamžik splynou a vydají tělo, respektive embryo, s určeným osudem.

„To vše je velmi deterministické,“ namítl jsem mu. „Pokud čistota této chemické látky určuje, zda dosáhneme nebo nedosáhneme osvícení, proč by nám pak o něj vůbec mělo jít?“ Jaký smysl pak má se o něj snažit nebo nesnažit, chtít ho nebo nechtít, když o něm pro nás už předem rozhodla čistota této chemické látky? Zrovna tak můžeme jít všichni třeba domů.“ Maharádž nato: „Ne, není to předem určeno zcela. Drtivá většina lidí na světě se rodí se špinavou chemickou látkou. Mohou něco dělat nebo nedělat a nic na tom nezmění. Osvícení není pro ně a většinu lidí ani takové otázky nezajímají. Na druhém konci spektra se bude nacházet velmi málo velice čistých lidí, kteří si svou skutečnou podstatu uvědomí bez jakéhokoli úsilí.“

Neřekl to výslovně, ale předpokládám, že by do této kategorie zařadil Ramanu Mahárišiho. „Mezi těmito dvěma extrémy,“ navázal Maharádž, „se nachází malé množství lidí, jejichž chemická látka je jen mírně nečistá. Tito lidé mají šanci dosáhnout osvícení. Pokud potkají gurma, který jim může ukázat pravdu, a pokud je jejich upřímnost a opravdovost dostatečně vysoká, mohou svou mírně špinavou chemickou látku vyčistit a zjistit, kdo skutečně jsou. Proto tu dnes všichni jsme. Lidé, kteří přicházejí k učiteli se silnou touhou po svobodě, jsou ti, kteří mají pouze pár nečistot. Pro ty je osvobození možné.“

Harriet: Myslel si tedy, že lidé, kteří k němu přicházejí, jsou „pokročilí“? Určitě šlo o směsici nejrůznějších lidí. Všichni jistě nemohli být adepty na osvobození.

David: Ano, byla to velmi různorodá směsice lidí, od zvědavců po ty, kteří za ním přijeli přes půlku světa, protože zoufale hledali osvobození a mysleli si, že jim Maharádž může pomoci. Někdy jsem seděl vedle jednoho homeopatického lékaře, který bydlel o pár ulic vedle. O osvobození se nijak nezajímal a jen Maharádže považoval za jakousi výtečnou zábavu.

„Tohle je tady nejlepší show široko daleko,“ mi jednou povídá. „Chodím se sem jen dívat, jak Maharádž vyběhne se všemi těmi lidmi, kteří za ním chodí. To mě baví. Tomu, co říká, ani za mák nevěřím, ale tu show dělá parádně.“

Bezděčně mi také prozradil, že Maharádž ve svém rodném jazyku maráthí občas používá velmi hrubé a vulgární výrazy. Že prý tlumočnickům, což byli všechno vážení hindové střední třídy, bylo nejspíš až trapně přetlumočit ostatním jeho vulgárnost naplno. Na konci sezení si mě vzal už venku na ulici stranou a s velkým potěšením mi vyprávěl všechny možné vtipy se sexuálním podtextem a narážky, které tlumočníci vypustili. Myslím, že ten doktor se bavil i sledováním svých sousedů, jak sebou šijí rozpaky, když slyší Maharádžovy zostouzející poznámky.

Maharádž do jisté míry určoval, jaký druh lidí ho nejspíš navštíví tím, že stanovil agendu témat, o kterých je ochoten se bavit, a o kterých už ne. Nezajímal ho „lekce pro mateřskou školku“, jak jim říkal. Obvykle se tedy odmítal bavit o mnoha dogmatech tradičního hinduismu: rituální uctívání, karma a reinkarnace, běžné úkony jako třeba *džapa* (opakování božího jména) a podobně. Dost cizinců k němu přivedlo přečtení knihy *I am That*. Chtěli mluvit o osvobození, nikoli o tradičních hinduistických praktikách a tradicích, a Maharádž jim rád vyšel vstříc. Lidé, kteří chtěli mluvit o jiných věcech, brzy odešli jinam, kde to patrně více vyhovovalo jejich zájmům. Byli i tací, kteří si k Maharádžovi přinesli své tradiční představy a přesvědčení a Maharádž je svým radikálním učením okouzlit, ale takových byla menšina.

Vzpomínám si, jak se nám jednoho dne Mullarpattan přiznal: „Byl jsem tradičním Ráma *bhaktou*, když jsem se s ním poprvé setkal. Myslel jsem si, že kdybych mohl mít vizi Rámy, určitě bych se k němu ve Vaikuntě přidal (Ráмова nebeská říše), až zemřu. Hned první den, co jsem k Maharádžovi přišel, mi prozradil, že Vaikunta neexistuje. Když jsem to slyšel od gura, šokovalo mě to, ale cítil jsem se k němu přitahován, a tak jsem už u něj zůstal. Během krátké doby jsem odložil všechny své představy o bozích a jejich říších na nebesích.“

Místní lidi celkem dost zajímalo Maharádžovo nekompromisní učení o osvobození, ale v té době, co jsem tam byl, měli na ranních sezeních ve formě otázka-odpověď převahu cizinci. Místních byla asi jen čtvrtina. Možná proto, že mnoho stoupců z Bombaje muselo chodit do práce, ale i o víkendech a o svátcích k němu vždy chodilo více cizinců než Indů.

Večer probíhalo oddělené sezení v maráthí. Na něj nás nikdy nezvali, protože ten prostor byl relativně malý a všichni bychom se tam nevešli, takže nemám vůbec představu, co se tam dělo.

Harriet: Měl jste pocit, že s cizinci se zacházelo trochu jinak než s místními?

David: Řekl bych jen, že jsme měli odlišný postoj, pocházeli jsme z odlišného prostředí a často jsme měli i odlišné ambice. Když jsme s Maharádžem mluvili, odrážely jeho odpovědi tyto rozdíly. Jednoho rána k Maharádžovi přišel nový indický pár a anglicky mu položili několik otázek, jak žít nezaujatý duchovní život uprostřed všech pracovních a rodinných povinností. To je v Indii celkem standardní otázka a každý guru na ni musí mít nějakou standardní odpověď. Maharádž s nimi velmi zdvořile a s úctou rozmlouval asi patnáct minut. Pak je požádal, aby odešli. Bylo to trochu neobvyklé. Když tázající dokončil svůj dotaz na Maharádže, obvykle si šel

zpátky sednout na své místo a poslouchal, na co se ho ptají ostatní. V tomto případě je Maharádž pozoroval, jak scházejí dolů po schodech a jdou pryč. Počkal ještě asi deset vteřin a pak vyprskl smíchy. Plácal se do stehna a smál se: „Takhle nudné rozhovory jsem musel snášet dennodenně, než jste přišli všichni vy cizinci!“ Myslím, že rád mluvil s lidmi, kteří si k němu nepřišli naříkat na problémy v rodině a v práci. Věděl také, že k cizincům může být otrlejší a odvážnější, což se mu líbilo.

Harriet: Můžete mi dát nějaký příklad?

David: Jednoho rána se rozhlédl a všiml si, že tam nejsou žádní místní, až na jednoho tlumočnicka.

Rošťácky se zatvářil a prohlásil: „Pro lidský život jsou naprosto nezbytné tři věci: jídlo, kyslík a sex.“

Všichni jsme ožili. Bylo to trošku něco z jiného soudku než obvyklá přednáška o vědomí. Čekali jsme, co z něj dál vypadne, jak toto téma rozvine, jak půjde do detailů, ale nepokračoval v něm.

Místo toho nás okřikl: „No tak! Zpochybněte někdo to tvrzení. Je velmi kontroverzní. Nesouhlaste se mnou někdo.“

Vypadalo to, že chtěl rozpoutat hádku, ale o čem nám nebylo moc jasné. Když už to vypadalo, že nikdo nemá zájem toto tvrzení zpochybnit, vzal jsem na sebe roli obětního beránka.

„Když nebudete pár minut dýchat, je po vás,“ začal jsem. „Když nebudete pár týdnů jíst, zemřete. Ale ještě jsem tedy neslyšel o nikom, že by natáhl bačkory, protože nesexoval. Jak můžete říct, že je sex pro existenci člověka nezbytný?“

Maharádž odmítl své tvrzení vysvětlit. Namísto toho ho pouze zopakoval. „Pro lidský život jsou naprosto nezbytné tři věci: jídlo, kyslík a sex.“ Nechápal jsem, kam tím míří nebo kam mě chce dostat.

„Chcete tím říct, že bychom všichni měli sexovat, jinak zemřeme?“

Snažil jsem se ho vyprovokovat, aby nám odhalil, proč najednou nadhodil toto téma?

„Ne, nic takového neříkám.“ Říkám prostě, že „pro lidský život jsou naprosto nezbytné tři věci: jídlo, kyslík a sex.“

Zkusil jsem to na něj ještě i jinak, ale nikam jsme se nedostali a nikdo v místnosti nebyl ochoten přiložit ruku k dílu a píchnout mi. Pořád jen opakoval své původní tvrzení. Po několika minutách zaslechl kroky po schodech. Hned začal mluvit o vědomí a když vcházeli noví návštěvníci do místnosti – skupinka místních – už dopodrobna rozebíral jedno ze svých standardních vysvětlení. Diskutovat o sexu před svými oddanými, co mluvili maráthí, to nebyl jeho šálek. Nikdy jsem nepřišel na to, proč to tenkrát prohlásil, protože se k tomu už nikdy nevrátil.

Harriet: Z toho, co říkáte, mám takový pocit, že Maharádž měl velkou úctu k cizincům, kteří za ním přišli, protože hledali pravdu o sobě, a ne nějaký prostředek, postup, metodu nebo víru, která by je na chvíli udělala šťastné.

David: V jistém smyslu ano. Ano, slyšel jsem ho několikrát říkat, že si velmi váží toho, že jsme všichni opustili náš život na Západě a přišli do Indie hledat osvobození, ale to neznamená, že v praxi s námi jednal s úctou. Na nás na všechny občas někdy křičel a všichni jsme čas od

času dostali vynadáno za něco, co jsme udělali nebo řekli. Všichni jsme se ho trochu báli, protože jsme nikdy nevěděli, kdy zase vybuchne. Všichni jsme si sem přišli pro to, aby z nás vymlátíl tu špínu, asi jako když *dhóbi* (pradláci) švihají prádlem o kameny, aby ho vyčistili. Maharádž švihal naším egem, naší myslí, našimi koncepty o nehybnou skálu *átmanu*, protože věděl, že ve většině případů je to jediný způsob, jak nám pomoci.

Před několika minutami jsem vám řekl, že Maharádž nepřikládal všem těm teoriím o reinkarnaci žádný význam, ale vyprávěl nám jeden příběh, který možná naznačuje, že jsme už všichni v Indii Boha hledali.

„Na konci Rámajány,“ řekl, „byla všechna zvířata, která Rámovi pomohla vyhrát válku, odměněna. Všem opicím bylo řečeno, že mohou jít do opičího nebe. Co je pro opici nebem? Kvanta jídla, spousta pranic o to či ono, a neomezený sex. Všechny opice se tedy znovuzrodily jako lidské bytosti ve dvacátém století na Západě, aby zakusily svou představu nebe. Po nějaké době je ale začal všechen ten nadbytek nudit. Jedna za druhou se začali vracet zpátky do Indie, protože chtěli najít Rámu a být znovu s ním.“

Harriet: Za co křičel na vás?

David: Vzpomínám si, jak jsem s ním jednou chtěl mluvit o úsilí. Mluvil jsem o tom, jak jsem se různě snažil, abych realizoval pravé Já. To bylo krátce potom, co jsem k němu začal chodit. Tehdy jsem si neuvědomoval, že slovo úsilí bylo v té místnosti zcela zapovězené. Opravdu neměl rád, když ho někdo užíval. Představa, že je tu jakási osoba, která cosi dělá, aby dosáhla nějakého spirituálního stavu, ho úplně dráždila. Cítil, že dokazuje naprosté nepochopení jeho učení.

Když jsem ho začal štvát tím, že jsem to slovo používal, pokračoval jsem dál v nevinném domnění, že asi nerozuměl, co se snažím vyjádřit. Čím více jsem se pokoušel popsat své úsilí a ospravedlnit je, tím více jsem mu lezl na nervy. Nakonec jsem dostal kartáč o tom, jak jsem špatně porozuměl tomu a onomu, a jak mám špatný postoj. Tehdy mě to celkem zaskočilo. Nikdy předtím jsem se nesetkal s učitelem, který by na duchovní cestě znevažoval tvrdou práci a úsilí. Naopak, všichni ostatní, s nimiž jsem se setkal, takovou činnost srdečně podporovali. Proto jsem si zpočátku myslel, že to bude určitě nějaké nedorozumění. Později mi došlo, že když Maharádž mluvil, nedával vám pokyny, co máte dělat. Prostě vám říkal, kdo a co jste. Měli jste tomu porozumět a zažít to, o čem mluví, nikoli si z toho udělat praxi. Udělat si z toho praxi mu zkrátka potvrzovalo, že jste opravdu nepochopili, co vám říká. Tahle otázka ho vždy dopálila: „Ano, Maharádži, intelektuálně rozumím tomu, co říkáte, ale co mám dělat, abych to skutečně zažil?“ Pokud jste ji položili, neporozuměli jste mu nebo tomu, o co mu šlo, ale vůbec.

Vybavuje se mi ještě jedna taková trapná vzpomínka, kdy se na mě obořil. Jednoho odpoledne se mi pozornost toulala všude možné s myslí vtaženou do nějaké nadlidské fantazie ega. Byl jsem mimo ve svém malém světě a opravdu neposlouchal, co se děje. Maharádž přestal uprostřed věty někomu odpovídat, otočil se ke mně a začal na mě křičet a chtěl vědět, zda ho poslouchám a rozumím, co zrovna říká. Na omluvu jsem se mu poklonil a přitáhl svou pozornost zpět k tomu, o čem mluvil. Několik lidí potom chtělo vědět, proč na mě tak náhle a prudce zaútočil. V jejich očích jsem si tam totiž jen tak posedával a hleděl si svého. Určitě jsem si ten výpad ale zasloužil. Když se na to ohlédnou zpětně, můžu říct, že vzrostla nejen má pozornost, ale i má důvěra v něj. Když víte, že učitel před vámi neustále sleduje všechny vaše myšlenky a pocity, přiměje vás to trochu si mentálně uklidit.

Při jiné příležitosti se na mě Maharádž rozezlil jednoduše kvůli tomu, že jeden z tlumočnicků nerozuměl tomu, na co jsem se ho ptal. Namítal jsem mu, že včera říkal jedno, a druhý den ráno říká přesný opak. Tlumočnick se nejspíš domníval, že kritizuji kvalitu překladu předchozího dne a tlumočil to tedy tak Maharádžovi. Opravdu jsem ho tím pěkně namíchl, ale jeho kárání se ode mě jen odrazilo, protože mi hned došlo, že to všechno bylo kvůli nedorozumění. Někdo nakonec tlumočnickovi sdělil, co jsem řekl ve skutečnosti a on se nám pak omluvil za celou nepříjemnost, kterou jeho komentář způsobil.

Harriet: Byli všichni tlumočníci dobří? Prý někteří byli lepší, jiní horší.

David: Ano, byli dobří, i ne tak dobří. Každý nejspíš věděl, kdo je dobrý a kdo ne, ale nepovolávali se jen ti dobří, když tam náhodou byli. Ctil se tam jakýsi princip seniority. Tlumočníci, kteří tam působili nejdéle, byli zavoláni jako první bez ohledu na jejich kvality, a ti, kteří by možná odvedli lepší práci, si museli počkat, dokud tyto služebně seniornější stoupenci zrovna neabsentovali. Když jsem přišel na úplně první sezení, většinu ranního tlumočení obstaral jistý Sapre. Byl velmi plynulý a velmi dobře rozuměl Maharádžovu učení, ale do svých odpovědí v angličtině vkládal dost svých věcí. Maharádž řekl dvě věty a Sapre je třeba interpretoval dvě minuty. I když většina z nás v maráthí nerozuměla ani slovu, věděli jsme, že si toho musí hodně vymýšlet už jen proto, že mluvil tak dlouho. Několik lidí si na to Maharádžovi stěžovalo, ale on vždy Sapreho podpořil a spíše se rozčílil na stěžovatele. To byla ta příčina jeho výbuchu, o níž jsem se vám právě zmínil. Maharádž si mě hned zařadil jako dalšího stěžovatele na Sapreho tlumočení.

Mullarpattan byl na žebříčku hned po něm. Měl jsem ho rád, protože byl velmi doslovný. Ani ne tak plynulý jako jiní, ale u mě bodoval, protože se oběma směry držel vysloveného. Jednou jsem se skrze něj Maharádže na něco ptal a přišla mi skrze něj odpověď, která mi nedávala žádný smysl. Mullarpattan se na mě ale radostně usmíval, jako by mi právě tlumočil nějakou velkou moudrost.

Převaloval jsem to v hlavě, ale stále mi to nedávalo žádný smysl, tak jsem trochu kajícně přiznal, že jsem žádné jeho větě nerozuměl, že mi to nedává vůbec žádný smysl.

„Já vím,“ odpověděl Mullarpattan, „mně to také nedávalo žádný smysl. Ale toto Maharádž řekl a já to přeložil.“

Trochu se mi ulevilo a požádal jsem ho, aby Maharádžovi řekl, že ani jeden z nás nerozuměl tomu, co řekl, zda by to nevyjádřil jinými slovy. Pak jsme pokračovali v rozhovoru dál.

Opravdu jsem si za to Mullarpattana vážil. Nesnažil se vkládat do odpovědi nějaký smysl a neříkal Maharádžovi, že jeho odpověď nedává žádný smysl. Prostě mi ta slova doslovně přeložil, protože to byla Maharádžova slova, která on chtěl, abych slyšel.

Úplně na konci, co do seniority určitě, byl Raméš Balsekar. Ten k Maharádžovi přišel až někdy v roce 1978. Považoval jsem to za nešťastné, protože podle mého názoru a podle názoru mnoha dalších cizinců tam, byl zdaleka nejkratnějším tlumočnickem ze všech. Dobře rozuměl myšlení cizinců a jak se vyjadřují, měl výborný intelekt i paměť si zapamatovat pětiminutový nesouvislý monolog nějakého návštěvníka. Tak evidentně byl nejlepším, že mnozí z nás si raději počkali, dokud na něj s tlumočením nepřijde řada. Občas to znamenalo dlouhé a trapné momenty ticha, když ve službě byli ostatní tlumočníci. Všichni čekali, až budou pryč, aby jim mohl tlumočit Balsekar.

Všichni tlumočníci měli svůj vlastní osobitý styl a osobité fráze. Když jsem v 80. letech četl knihy Jean Dunnové, přenesly mě zpátky do Maharádžova mezaninu, protože jsem ta jeho slova slyšel, nejen četl. Podíval jsem se na pár řádek, poznal Mullarpattanův styl nebo styl kohokoli jiného, a od té chvíle mi ta slova zněla v hlavě, jako kdyby je daný tlumočník zrovna vyslovil.

Harriet: Takže všechny tyto knihy jsou pouze přepisem toho, co ten tlumočník v daný den sezení řekl. Nejedná se o překlad původního maráthí?

David: U ostatních knih nevím, ale takto to dělala Jean, to vím. Několik týdnů jsem trávil odpoledne v jejím bytě poblíž pláže Chowpatthy Beach. Při této konkrétní návštěvě jsem bydlel až moc daleko, a tak jsem přespával u ní. Jean dělala tehdy přepisy pro *Seeds of Consciousness* (Semena vědomí) a občas si mi řekla o pomoc se slovy na kazetě, která byla obtížně srozumitelná, nebo se mě zeptala na názor, zda se do nějakého konkrétního rozhovoru má pouštět, zda stojí za to. Sledoval jsem její práci a později četl její knihy, a tak vím, že pracovala pouze se slovy tlumočnicků.

Harriet: Zeptala se Maharádže, jestli tuto práci může dělat? Jak se k ní dostala?

David: Z toho, co si pamatuji, to bylo obráceně. On požádal ji, aby s ní začala. U oddaných, co mluvili maráthí, to vyvolalo trochu zlou krev, protože někteří z nich si mysleli, že na Maharádžova slova mají právo oni. Byl jeho jménem založen takový spolek Kendra, který měl Maharádže a jeho učení propagovat, což určité členy tak trochu nakrkló, že bylo rozhodnuto bez nich. Jeden z nich (tj. návštěvník) zavítal na ranní sezení a skutečně se u Maharádže domáhal toho, že jen on má právo Maharádžova slova vydat, protože v Kendře za takové věci odpovídá. Takový postoj mi přišel absurdní: Když založíte organizaci, která má propagovat učení vašeho guru a váš guru jmenuje někoho, aby vydal nějakou knihu o svém učení, měla by se ta organizace snažit vydání té publikace napomoci, nikoli jí házet klacky pod nohy. Maharádž to viděl stejným způsobem.

Svým obvyklým stylem bez servítků natvrdo prohlásil: „Já rozhoduji, kdo vydá mé učení, nikoli ty. S tebou to nemá nic společného. Určil jsem na tu práci tuto dámu a ty nemáš žádné právo toto rozhodnutí vetovat.“

Ten dotyčný odešel a už jsem ho nikdy neviděl.

Harriet: Necítil jste nikdy pokušení o Maharádžovi psát sám? Napsal jste o všech ostatních učitelích, s nimiž jste pobýval.

David: Kdysi se mě Maharádž zeptal, jakou práci dělám v Ramanášramu. Řekl jsem mu, že se starám o *ášramovou* knihovnu a že pro *ášramový* časopis občas píšu recenze knih.

Přeměřil si mě pohledem a prohlásil: „Proč o tom učení nenapíšeš?“

Tehdy mě tím trochu překvapil, protože do té doby jsem o Ramanu Mahárišim nebo o nějakém jiném učiteli nenapsal ani čárku. A co víc, nikdy mě to nezajímalo, netíhl jsem ke psaní. Maharádž byl prvním, kdo mi řekl, že právě tohle mám v životě dělat.

Pokud jde o psaní o Maharádžovi, ta příležitost se nikdy nenaskytla. V letech, kdy jsem ho navštěvoval, jsem vůbec nic nepsal a v 80. a 90. letech mě už zaměstnávala spousta dalších projektů a témat.

Harriet: Určitě máte pár hezkých historek a zajímavých interpretací toho, co se Maharádž snažil s lidmi udělat. Celé mi to přijde poutavé a určitě i mnoha dalším lidem, kdybyste si dal tu práci to všechno hodit na papír.

David: Ano, jak o těchto věcech dnes mluvím, kdesi uvnitř slyším hlásek: „Měl bys to napsat.“ Jak s vámi teď mluvím, tak ve mně ten pocit roste. Až odejdete, možná začnu a uvidím, co všechno si vybavím.

Harriet: Měli jsme se o tom zmínit mnohem dříve, ale jak jste se o Maharádžovi vůbec doslechl, co vás k němu původně přitáhlo?

David: Někdy v roce 1977 jsem dal jednu takovou knihu *Cutting Through Spiritual Materialism* (volně: Průřez spirituálním materialismem) od Chögyama Trungpy svému příteli Murray Feldmanovi, ať si ji přečte, že se mu asi bude líbit. Věděl jsem, že je v buddhismu zběhlý, že prováděl i nějaká tibetská cvičení a měl jsem tedy za to, že se mu bude líbit. Na oplátku mi dal *I am That*, že ji prý určitě ocením. Murray znal Maharádže roky, a dokonce se za ním i vydal v době, kdy ho pravidelně navštěvoval Maurice Frydman. Vybavuji si, jak mi ty dva živě popisoval: dva staří, čile diskutující muži, vzrušení a rozohnění svými argumenty, zvedající na sebe hlas a mávající rukama. Vůbec netušil, o čem se baví, ale od obou cítil ten zápal pro věc. Když jste tenkrát Maharádže navštívili, pravděpodobně jste tam u něj byli sami. Dostalo se vám čaje a velmi seriózní diskuze mezi čtyřma očima, u které nebyl nikdo další.

Po letech Maharádž vzpomínal: „Míval jsem klidný život, ale kniha *I am That* mi můj dům proměnila v nádražní perón.“

To jen tak na okraj, zpátky k příběhu. Už odbíhám, a ještě jsem ani nezačal. Tu knihu jsem si prošel a musím se přiznat, že jsem k mnoha Maharádžovým výrokům měl jistý odpor. V té době jsem žil v Ramanášramu a prováděl Bhagavánovo učení. Mezi tím, co říká Maharádž a tím, co učil Bhagaván, je jasná podobnost, ale já jsem stále zakopával o odlišnosti: například, že výroky jako „já jsem“ nejsou vposled skutečné. Nicméně ta kniha ve mně rostla a nakonec si mě získala. S odstupem let bych řekl, že síla jejích slov mi nějak otupila intelektuální odpor k některým myšlenkám.

Vracel jsem se k ní znovu a znovu. Jako by si mě přitáhla, ale když jsem ji vzal do ruky, nedokázal jsem přečíst víc jak pár stránek. Ne že by mi přišla nudná nebo jsem s ní nesouhlasil. Hned po přečtení několika odstavců mě přemohl spíše jakýsi pocit spokojenosti a ukojenosti. Odložil jsem ji a převaloval ta slova na chvíli v mysli. Nepřemýšlel jsem o nich, ani jsem se jim nesnažil rozumět nebo rozpitvát, jestli s nimi souhlasím. Prostě tam byla, v popředí mého vědomí, domáhající se intenzivní pozornosti.

Myslím, že spíše než jejich autor, mě zpočátku fascinovala ta slova a to učení, protože po jejím přečtení si nevybavuji, že bych měl nějakou silnou touhu se za ním vydat. To se ale změnilo, když pár mých přátel a známých za ním začalo do Bombaje jezdit.

Všichni bez výjimky se vraceli nadšení. A neudělalo na mě dojem jen to, jak mi o něm referovali. Někteří se vrátili a vypadali úplně proměněni. Vzpomínám si na jednu Američanku Pat, která doslova zářila jakýmsi vnitřním světlem, a to u něj strávila jen dva týdny.

Papadží mi vyprávěl jeden takový příběh o nějaké mladé Němce, která se vrátila do Německa a na letišti ji vyzvedával její přítel. Ten její přítel, který se s Papadžím nikdy nesešel a sám ani nikdy v Indii nebyl, jí v letištní hale padl k nohám tváří k zemi.

Pak jí řekl: „Nemohl jsem si pomoci. Prošla sis tak evidentní proměnou, že jsem k tomu byl puzen.“

Vím, jak se cítil. Sám jsem se nikdy žádným navrátilcům z Bombaje takto neklaněl, ale povšiml jsem si, jaká radikální proměna se s nimi udála. I tak mi trvalo ještě měsíce, než jsem se rozhodl za ním do Bombaje vydat také.

Harriet: Co vám tak dlouho trvalo? Proč jste čekal?

David: Na něco jsem si teď vzpomněl. Když už jsem měl *I am That* několikrát přečtené, vybuodoval jsem si v Maharádžův stav a sílu velkou víru. Věděl jsem, že je nejvyšší liga, žádný šarlatán. Věděl jsem, že když se za ním vydám, přijmu každou radu, co mi dá. Doslechl jsem se, že se od něj vrátilo pár cizinců, které jsem znal a že jim oběma radil, aby se vrátili zpátky do svých zemí. To mě trochu vyplašilo. Byl jsem dost připoután k Tiruvannamalai a určitě se mi zpátky na Západ nechtělo. Cosi uvnitř mi říkalo, že kdyby mi Maharádž řekl, abych se vrátil do Anglie, jel bych. Nechtělo se mi z Indie, a tak jsem výlet za ním pár měsíců odsouval.

Objevil se mi i další nevyřešený problém. Nebyl jsem si tehdy moc jistý, zda gurua potřebuji nebo nepotřebuji. Z Ramanášramu vždy znělo, že Bhagaván může být guru každému, dokonce i těm, kteří Ramanu osobně nezažili. Znal jsem všechna ta místa z knih Ramanášramu, i z *I am That*, kde se otázka gurua objevuje. Často jsem si v nich četl, ale k definitivnímu závěru, zda gurua potřebuji, nebo ne, jsem nikdy nedospěl.

Harriet: Co tedy nakonec prolomilo váš odpor vydat se do Bombaje?

David: Jedna Australanka, která už tam byla, přišla s tím, že bychom mohli jet a já přikývl. Vždycky jsem věděl, že dříve či později se tam vypravím. Potřeboval jsem jen popostrčení a to touto pozvánkou přišlo. Kdy to tak jen mohlo být... Myslím, že tak v polovině roku 1978, ale přesnější asi být nedokáži.

Harriet: A vaše první dojmy? Co se stalo, když jste tam dorazili?

David: Pamatuji si, jak jsem tam u něj v mezaninu seděl a čekal, až vyjde po schodech. Byl jsem celý nervózní a plný obav, ale už nevím proč. Vzpomínám si, jak jsem se snažil navázat rozhovor s člověkem, který seděl vedle mě, ale požádal mě, abych byl zticha, aby mohl meditovat.

Maharádž přišel za chvíli. Posadil si mě před sebe a vybídl mě, abych mu řekl, kdo jsem a proč jsem k němu přišel. Bylo to odpolední sezení a moc lidí tam nebylo. Protože jediným nováčkem jsem tam byl já, zavolal si mě, aby zjistil, co jsem zač a co od něj chci.

Vysvětlil jsem mu, že jsem přijel z Ramanášramu, že jsem tam už dva roky a že se celkem intenzivně věnuji Bhagavánově učení, sebezkoumání. Tenkrát jsem často meditoval i osm hodin denně, nicméně když jsem navštívil Maharádže, už to trochu sláblo.

Nakonec se mě Maharádž zeptal, zda mám nějaké otázky a já mu řekl, že: „Teď ne. Chci jen chvíli sedět a poslouchat vás.“

Přijal to a dovolil mi si odsednout dozadu. To už jsem v tom mezaninu pociťoval sílu a mír jeho přítomnosti. Poměrně hmatatelně.

Harriet: Šli jste k němu s otázkami, na které jste se ho chtěli zeptat? Bylo něco, o čem jste s ním chtěli mluvit?

David: To si opravdu nepamatuji. Věděl jsem, že s ním nakonec budu mluvit, ale žádná konkrétní otázka mi na srdci neležela.

Harriet: Jak dlouho vám trvalo sebrat odvalu a pustit se s ním do rozhovoru?

David: Myslím, že do následujícího dne, do odpoledního sezení. Musel jsem si tedy napřed prosedět dvě sezení a jen poslouchat, co říkají ostatní a co na to Maharádž.

Nakonec jsem se ho v jednom takovém tichém okénku zeptal: „Dělám sebezkoumání a snažím se udržet pozornost na vnitřním pocitu neosobního Já už několik let, ale ať se o to snažím sebeusilovněji, přijde mi, že u Já nezůstanu víc než pár vteřin. Má schopnost udržet pozornost na tomto vnitřním pocitu neosobního Já se tedy moc nezlepšuje. Musí se tyto momenty uvědomování si Já prodlužovat, dokud nebudou více či méně nepřetržitě?“

„Ne,“ odpověděl, „stačí mít jen silnou touhu toto Já hledat a zkoumat ho, to stačí. Nedělej si hlavu s tím, jak dobře nebo jak dlouho si ho udržíš. Zbloudí-li někam tvá pozornost, silná touha znát toto Já tě bude k němu táhnout zpátky. Je-li pro tebe něco důležité, stále ti to vyskakuje na mysl. Je-li pro tebe důležité znát toto Já, zjistíš, že se k němu neustále znovu vracíš.“

Pak jsem se s ním bavil téměř každý den, většinou o různých aspektech jeho učení o vědomí. Chtěl, abych kladl otázky a mě vždycky moc bavilo ho zkoušet. Přesné detaily těch otázek a odpovědí mi už vyklouzly z paměti.

Harriet: Celé to povídání o Ramanu Mahárišim mi připomnělo ještě něco, na co jsem se vás chtěla zeptat. Začali jsme dnes odpoledne otázkou, proč o Maharádžovi nejsou napsané paměti, které by vydaly alespoň na knihu. Několik lidí o něm něco krátkého napsalo, ale nikdy jsem nenarazila na celou monografii o životě s ním.

Mnoho knih o Ramanu Mahárišim vyplňují příběhy o zázračných událostech, které se kolem něj prý děly. Mnoho jeho oddaných vypráví historky o tom, jak jim víra v Bhagavána dosti nepravděpodobným způsobem změnila život a osud. Víím, že sám Bhagaván s takovými událostmi nechtěl mít nic společného, neznal se k nim, ale ty lidi to nezastavilo, zapisovali je dál a připisovali je Bhagavánově milosti.

Má otázka tedy míří tímto směrem – děly se podobné věci i kolem Maharádže? A pokud ano, proč se je nikdo nikdy neobtěžoval zapsat?

David: Nevím, jak moc byly tyto věci běžné, ale víím, že se skutečně děly. A pokud se podobné věci skutečně děly ostatním lidem, pak opravdu nevím, proč ti, kteří o nich vědí, je nechtějí zapsat.

Rád bych v tomto směru něco málo odčinil jednou dlouhou a moc krásnou historkou.

Na konci 70. let jsem byl požádán, abych vzal jistou Jihoameričanku Anna-Marie do Bombaje a postaral se tam o ni, protože anglicky uměla dost málo. Její rodným jazykem byla španělština. Žila snad ve Venezuele, ale tu národnost si už pamatuji jenom vágně. Cestu do Bombaje za Maharádžem jsem plánoval stejně, tak jsem přikývl, že ji vezmu s sebou a postarám se tam o ni. Už na začátku cesty – stále jsme byli v Madrásu – mi došlo, že jsem dostal na krk pěkný dáreček. Anna-Marie byla naprosto neschopná se o sebe postarat a nic si nepamatovala. Než jsme vlezli do vlaku do Bombaje, dokázala někde ztratit všechny své peníze a pas. Vystopovali jsme je zpětně do jednoho knihkupectví poblíž nádraží. Tu peněženku jako zázrakem našel vedoucí prodejny a nechal si ji u sebe pro případ, že se tam pro ni někdo vrátí.

Po nějaké té hodině naší cesty vlakem z Madrásu do Bombaje šla Anna-Marie na záchod. V indických vlacích to znamená, že si dřepnete nad dírou v podlaze s opěrkami pro nohy po stranách. Anna-Marie si tam sedla, konala potřebu a vlak zakodrcal. Do té díry

v podlaze jí spadly brýle a bylo po nich. Byly to její jediné brýle a bez nich byla takřka slepá. To jsem si uvědomil až trochu později, když jsme cestou zastavili v jedné stanici. Anna-Marie stála ještě na nástupišti, když se vlak hnul a začal vyjíždět ze stanice. Ani se nepohnula, aby naskočila. Vyskočil jsem z vlaku a cpal ji do rozjíždějícího se vlaku. Už mi došlo, že toho asi moc nevidí, ale netušil jsem, jak moc je to špatné, až když si nevšimla hýbajícího se vlaku s pětadvaceti vagóny, který se dával tak tři metry před ní do pohybu. Bylo mi jasné, že jakmile se dostaneme do Bombaje, musíme jí hned sehnat nové brýle. Pamatoval jsem si, že jedna optika je kousek od Maharádžova domu. Všiml jsem si jí už minule, když jsem čekal na autobus do centra.

Hned jak ráno otevřeli, jsem ji tam vzal, nechal jí změřit zrak a chtěl jí pořídit brýle. Ten test zraku trval celkem dlouho. Částečně kvůli její chabé angličtině a částečně kvůli tomu, že ten optik nemohl přijít na to, co za dioptrie nosila předtím.

Asi po půl hodině vyšel ven a oznámil mi: „Potřebuje k očnímu specialistovi do nemocnice. S mými nástroji nedokážu určit, jaký by mohla mít předpis. S očima má něco dost vážného, ale nevím, co to je. Vezměte ji do té a té nemocnice na oční.“

Už nevím, jak se ta nemocnice jmenovala, ale nikdy jsem o ní neslyšel. Začal mě k ní navigovat, ale protože Bombaj neznám, k ničemu to nebylo. Tehdy se stal první „zázrak“ dne. Měl to být jeden z mnoha.

„Nedělejte si starosti,“ povídá mi optik, „vezmu vás tam sám.“

Zavřel obchod – neměl tam žádné asistenty, zatímco jsme byli pryč – a vydali jsme se na procházku přes Bombaj. Ušli jsme do té nemocnice přes dva kilometry. Vzal nás do kanceláře očního chirurga, kterého tam znal a vysvětlil mu, že nemá dostatečně sofistikované nástroje k tomu, aby zjistil, co má Anna-Marie s očima. Tam nás nechal a vrátil se zpátky do svého obchodu. Za ta dlouhá léta v Indii mi lidé prokázali mnoho laskavostí, ale stále žasnu nad tímhle majitelem optiky, který na několik hodin zavřel svůj obchod a vydal se s námi na tříkilometrový pochod Bombají, jen aby nám pomohl.

Oční chirurg se dal do práce. I on byl ohromen tím, jak komplikované oči měla. Vytestoval ji na několika přístrojích a zařízeních, ale stejně jako optik před ním jí nedokázal dát lékařský předpis.

„Co je s tou ženou?“ zeptal se mě. „Jak k takovým očím přišla?“

Pokrčil jsem rameny.

„Nemám ponětí. Skoro ji neznám a sotva mluví anglicky.“

Přesunuli jsme se do jiného nemocničního pavilonu, který měl alespoň podle mého neškoleného oka větší a sofistikovanější přístroje. Tato nová kombinace přístrojů pro ni znamenala, že si mohla konečně něco přečíst. Ten komplikovaný a dlouhý proces podnítil naši zvědavost, a tak jsme se spolu snažili ze znakového jazyka a pár slov angličtiny, které znala, dobrat toho, čím to, že ty její oči vypadaly takto zvláště. Po chvíli gestikulování a pokusech se dorozumět jí došlo, na co se ptáme. Ukázalo se, že v jižní Americe vypadla z budovy a spadla přitom na obličej. Když jsem ty předchozí dva dny sledoval, jak se chová a co dělá, úplně mi to do sebe zapadalo. Nepotkal jsem snad v životě nikoho, kdo by k sobě přitahoval nehody více než ona.

Ten dopad jí poškodil sítnici očí a na několika místech jí je museli sešít. Následkem té operace měla na oční bulvě místa s velmi nepravidelným zakřivením. Kvůli tomu nedokázal

první optik přijít na to, co potřebuje. I velké nemocnici s očním oddělením trvalo skoro hodinu, než zjistili, co potřebuje.

Dal jsem se do řeči s očním chirurgem a zjistil, že máme v Tiruvannamalai společného známého. Znal docela dost Bhagavánových stoupců. Stejně jako optik před ním se nás rozhodl vzít pod svá křídla.

„Kam si půjdete tento předpis nechat udělat?“ zeptal se mě.

„No, k tomu prvnímu optikovi, co nás sem dovedl přeci; moc nám pomohl. Chtěl bych se k němu vrátit a koupit si ty brýle u něj, protože k nám byl tak laskavý.“

„Ne, ne,“ odrazilo mě ten chirurg, „má jen malý obchůdek. Neporadí si s takovou objednávkou. Je moc složitá. Vezmu vás k největšímu optikovi v Bombaji.“

I on tedy zavřel svou kancelář a vzal nás na další výlet přes Bombaj. Jak jsme vcházeli do toho obchodu, ke kterému nás zavezl, všichni zpozorněli. Ve světě optického lékařství byl evidentně velmi respektovanou kapacitou. „To jsou mí přátelé,“ oznámil personálu a mávl na nás. „Přinesli si jeden takový složitý předpis na brýle.“ Udělejte jim je prosím co nejrychleji, protože ta žena bez nich nic nevidí. Je prakticky slepá.“

Nechal nás v ruku vedoucího obchodu a vrátil se do nemocnice. Vedoucímu zůstal ten velký, zářivý úsměv na tváři, jen dokud si nepřečetl ten recept. Položil si ho na přepážku a začal nám velmi kajícně cosi vysvětlovat.

„Za normálních okolností máme v obchodě čočky pro každý možný předpis. Máme obrovský obrat, takže si můžeme dovolit vyrábět a držet i čočky, pro které zatím nemáme zákazníky. Dříve či později si je někdo koupí a každý si cení toho, že dostane, co chce ihned na místě a nemusí na ně čekat. Ale tento recept je tak absurdní kombinace, že by nikoho ani nenapadlo ji vyrobit a držet na skladě. Dokud jsem ho neviděl na vlastní oči, podle těch čísel bych si myslel, že nemůže padnout k žádným očím na světě. Budeme muset zadat speciální objednávku a ta bude trvat dlouho, protože brusiči skla teď zrovna stávkují. I když se vrátí do práce, bude pravděpodobně trvat týdny, než je přimějeme, aby takovou objednávku udělali, protože už takhle těch nevyřízených objednávek mají dost. Je mi líto, že vám nemohu pomoci, ani nikdo ve městě, protože tento recept je až příliš neobvyklý na to, aby ho měl někdo na skladě.“

Asi pět minut se takto omlouval. Zatímco nám toto vysvětloval, jeden z kluků toho obchodu, který evidentně vůbec nerozuměl anglicky, si vzal ten papír do ruky a šel ty čočky do skladu hledat. To byla jeho práce: vyzvednout si od zákazníka recept na přepážce a najít ve skladu odpovídající čočky. Jak se nám ten vedoucí chystal sdělit svůj závěr, vynořil se tento kluk ze skladu s dvěma čočkami, které přesně odpovídaly číslům na předpisu. Ten vedoucí úplně oněměl.

„To není možné,“ neustále si opakoval. „Takové čočky by nikdo neudělal a nedržel.“

Nakonec z té nemožnosti slevil, že si je prý musel někdo hodně dávno objednat a zapomněl si je vyzvednout.

Protože jsme byli ohlášení jako přátelé velkého a slavného očního chirurga – znali jsme ho jen asi dvě hodiny – dostali jsme obrovskou slevu a asi za půl hodiny vyšla Anna-Marie z obchodu s brýlemi na nose, o nichž jsem naprosto přesvědčen, že to byly jediné brýle na světě, skrze něž mohla fakticky vidět svět. Byl to zázrak, nebo jsme byli jen šťastnými příjemci neuvěřitelně poskládaného sledu událostí?

Já se „rozhodl“ pro toho prvotního optika, který souhlasí s tím, že zavře svůj obchod a vezme nás k jednomu očnímu chirurgovi ve městě, který se shodou okolností zajímá o Ramanu a který nás pak, navzdory mému přání, veze do jediného obchodu v Bombaji, kde pro ni čočky dokážou najít. Jsem trochu skeptik. Podle mého skeptického názoru je v tom sledu událostí až příliš mnoho dobrých momentů na to, aby se daly přičíst pouhé náhodě.

Osobně věřím tomu, že když se vydáte ke guruovi, pak jeho síla se vám postará o jakýkoliv fyzický problém, který by se mohl objevit. Nedělá to vědomě; obklopuje ho zkrátka aura, která se o všechny takové problémy postará. Nikdy jsme ani Maharádžovi o brýlích Anna-Marie neřekli. Když jsme to ráno vyráželi na cestu, měl jsem za to, že vidí docela normálně a že si za půl hodiny bude moct někde koupit brýle, kterými zase uvidí svět ostře.

Tím to ale neskončilo. Avizoval jsem vám, že jde o dlouhý příběh. Anna-Marie seděla s Maharádžem každý den asi tak týden, ale samozřejmě nerozuměla ani slovo co se děje. Nikdo tam španělsky nemluvil. Jednoho rána se objevila s hodně zarudlým okem. Zeptal jsem se jí, čím to.

A ona: „Byla jsem vzhůru celou noc,“ vysoukala ze sebe lámanou angličtinou „a modlila se, aby dnes přišel španělský tlumočník. Musím Maharádžovi něco říct a potřebuji k tomu tlumočníka.“

Když jsme pak to ráno po skončení *bhadžanů* všichni seděli v kavárně na Grant Road a čekali na sezení s otázkami a odpověďmi, povšimli jsme si u vedlejšího stolu nové tváře nějaké cizinky, která si zrovna četla *I am That*. Představili jsme se a zjistili – jaké překvapení – že je to profesionální španělsko-anglická tlumočnice, která pracuje v Bombaji a nedávno narazila na Maharádžovo učení. Obecně se rozhodla někdy Maharádže navštívit, ale teprve to ráno své obecné nutkání přetavila v pozitivní akci. Anna-Marie byla samozřejmě v sedmém nebi. Překladatelka, o níž se modlila celou noc, se jí jako mávnutím kouzelného proutku objevila hned u vedlejšího stolku asi tak čtvrt hodinku před začátkem sezení, kdy lidi mohli klást otázky a Maharádž odpovídal.

Všichni jsme se vrátili k Maharádžovi do pokoje a byli zvědaví, co mu chtěla Anna-Marie sdělit. Chtěla mu přes tlumočníka sdělit víceméně toto: „Žila jsem ve Venezuele a jednu noc jsem měla takový sen s jednou horou a dvěma muži. Brzy nato jsem přišla na to, že jedním z nich byl Rámakrišna, ale kdo byl ten druhý jsem dlouho nevěděla, ani co by to mohlo být za horu. Loni jsem pak zahlédla jednu fotografii Ramany Mahárišiho a došlo mi, že ten druhý muž v tom snu byl on. Když jsem si o něm dál něco zjišťovala, brzy jsem přišla na to, že horou v tom snu byla Arunáčala. V tom snu se na mě Ramana Maháriši velice zvláštním způsobem podíval a předal mi jakousi znalost jeho učení. Neudělal to slovně. Jen se na mě podíval, a jak se díval, cítila jsem, že mě naplňuje porozuměním jeho učení, poznáním, které bych svedla jasně formulovat, i když jsme si mezi sebou nevyměnili žádná slova. Věděla jsem, že musím do Indie, abych se o něm dozvěděla víc. Přesvědčila jsem jednoho svého přítele, aby mě sem vzal, i když jsem věděla, že Ramana Maháriši už nežije. Věděla jsem, že z nějakého důvodu sem musím, že mě sem cosi táhne. Když jsem přijela do Tiruvannamalai, tak jsem se o vás doslechla a bylo mi jasné, že musím přijet i za vámi. Stejně nutkání, které mě přimělo přiletět do Indie a zjistit, kdo byl Ramana Maháriši, mě přimělo přijet i sem. Nevím, co to je, ale věděla jsem, že musím.“

V tomto okamžiku do její řeči vstoupil Maharádž: „Jaké učení vám předával ve snu? Co vám Ramana Maháriši říkal, když vám v tichu odhaloval své učení?“

Anna-Marie mluvila asi pět minut španělsky, aniž by nám ji tlumočnice tlumočila. Až když skončila, začala nám přibližovat, co řekla. Všichni jsme tam seděli v němém úžasu. Plynule a dokonale nám přetlumočila pětiminutové shrnutí Maharádžova učení. Zcela zjevně nešlo o Ramanovo učení, ale o Maharádžovo učení, a ta žena ho dokonale odprezentovala. Myslím, že to bylo jedno z nejlepších pětiminutových shrnutí učení, které jsem kdy slyšel. A povšimněte si, že to bylo od ženy, která prvně navštívila Indii a o Maharádžově učení měla velmi malé povědomí, než sem tenkrát přijela.

I na Maharádže to zapůsobilo, řekl bych. Vstal, vzal Anna-Marie po schodech dolů a udělal jí mantru své linie, kterou jí napsal prstem na jazyk. Už jsem se zmínil o tom, že mantru dobrovolně poskytoval, pokud ji někdo chtěl. Když si o ni někdo řekl, zpravidla ji dotýcnému či dotýcné pošeptal do ucha. To je jediný případ, o kterém vím, kdy dal někomu mantru, aniž by si o ní dotýcný napřed řekl, i jediný mně známý případ, kdy ji stoupenci napsal prstem na jazyk. Co to všechno znamená? Nemám vůbec ponětí. Už dávno jsem vzdal pokusy se dohadovat nebo si racionalizovat, proč guruové dělají věci, které dělají.

Harriet: To je skvělý příběh! Maharádžovi tedy šlo o blaho stoupenkyně, stejně jako o něj jde i dalším velkým guruům?

David: Odpověděl bych na tu otázku podmíněným „ano“. „Ano“, protože osvícené bytosti jsou už takové – nemají ve věci na výběr, protože takové věci se kolem nich dějí automaticky. Nicméně viděno pouze zvnějšku, povrchněji, by odpověď mohla znít „ne“. Když za ním lidé přišli se svými osobními problémy, tak se třeba naštvál a odbyl je, že mu do nich vůbec nic není. Nevnímal sebe jako někoho, kdo se zabývá jednotlivci, co mají problémy. Byl jsem několikrát svědkem, jak za ním přišli lidé s tím, že jim ukradli všechny peníze nebo pas a on jim standardně vynadal, že jsou lehkovážní a nedbalí. Jednou jsem se mu svěřil, že si dělám starosti s tím, jak moc spím. Tehdy jsem to pokládal za legitimní spirituální otázku, protože jsem se u mnoha učitelů dočetl, že moc dlouho spát je špatně.

On mi na ni ale odpověděl stylem: „Proč mi sem taháš tvé zdravotní problémy? Pokud to považuješ za problém, zajdi si k lékaři.“

V tomto konkrétním případě se jeho rada ukázala jako naprosto správná. Nedávno jsem zjistil, že trpím pokročilým stádiem tzv. tunelové nemoci (střevní parazitóza způsobená měchovci), téměř jistě v důsledku letitého chození po Indii bez bot. Měchovci žerou červené krvinky a pokud se přemnoží, konzumují jich víc, než kolik jich tělo umí vyprodukovat. Dostanete nakonec silnou anémii, což znamená, že se pořád cítíte takový mdlý, ospalý a unavený. V tomto případě tedy jeho jakési nevrle a lhostejné odseknutí bylo tím nejprospěšnějším, co mohl říct. Řekl bych, že *átman* mu do úst v pravý čas vložil správná slova, ale v ten okamžik ani jeden z nás nevěděl, jak správná byla.

Navzdory jeho obecně podrážděné reakci, když si k němu lidé přišli pro osobní pomoc, si myslím, že si plně uvědomoval, že pečuje o blaho všech svých stoupenců, i když to mnohokrát tak třeba nevypadalo.

Harriet: Můžete mi dát zase nějaký příklad, nebo je to spíš jen dohad?

David: Vzpomínám si na jednoho pěkného tloušťíka z Madrásu, který za Maharádžem dorazil s čímsi, co pokládal za problém: „Už dost let dělám *džapu* a získal jsem díky ní *siddhis* (nadpřirozené síly). Jsem-li s někým velmi spokojený, automaticky se mu dějí velmi dobré věci. Nijak je nedělám, ani o nich nepřemýšlím. Dějí se prostě samy od sebe. Pokud se ale na někoho

naštvu, děje se mu opak. Dějí se mu velmi špatné věci, někdy dotyčný i zemře. Jak mohu takové věci zastavit?“

Maharádž mu řekl: „Všechny tyto *siddhis* ti přišly následkem *džapy*. Přestaneš-li s ní, ustanou i *siddhis*.“

„To asi nedokážu,“ povzdechl si ten tlouštík. „Ta *džapa* si mě tak úplně ovládla, že už ji nedělám dobrovolně. Děje se sama od sebe, ať ji chci nebo nechci.“

Maharádž zopakoval svou radu, ale tomu muži na ní nezáleželo. Vypadal velmi samolibě a nabyt jsem dojmu, že se jen přišel pochlubit tím, kam až to dotáhl. Můj názor mi potvrdil, když z něj vypadlo, že je teď ochoten zodpovídat otázky od kohokoli v místnosti. Nepřišel si tam pro radu; přišel rady rozdávat.

Maharádž ho požádal, aby odešel s tím, že pokud se opravdu zajímá o jeho učení, že se může večer stavit na kafe u jedné jeho stoupenkyně, profesorky sanskrtu, která pro něj občas překládá, že mu ho vysvětlí. Bylo mu řečeno, aby se zpátky k nám nevracel. Mám takové podezření, že ho Maharádž chtěl od nás držet stranou, protože na něm bylo cosi zvláštního a hrozivého. Nejsem moc nějaký senzibil, ale rozhodně jsem cítil jakousi nepříjemnou energii, která z něj šla. Zvedal se mi z něj žaludek. Opravdu kolem sebe vyzařoval jakousi auru špatné energie. Ptal jsem se na to pak i ostatních a někteří to cítili stejně.

To vše se tedy odehrálo během jednoho ranního sezení. Na večerním sezení se ta profesorka sanskrtu ukázala s hodinovým zpožděním a vypadala dost vynervovaně. Maharádž chtěl hned vědět, co se děje.

„Přišel ke mně domů ten člověk z Madrásu a já se ho nemohla zbavit. Říkala jsem mu, že už musím vyrazit sem, ale nechtěl se zvednout a odejít. Nechtěla jsem ho vyhazovat. Třeba by se naštvál a pak mi něco udělal. Maharádž se mi zdál rozzuřený. Prsil se jako kohout, co se chystá ke kohoutímu zápasu a dost rozezleně procedil: „Nikdo nesmí ubližovat mým stoupenčům. Jste pod mou ochranou. Tento muž vám nemůže nijak ublížit. Pokud k vám ještě někdy přijde, vyhoďte ho, jakmile máte jít sem ke mně. Nic se vám nestane.“

A víckrát jsem nikdy Maharádže neslyšel, že by takto naplno a veřejně prohlásil, že se stará o své stoupence a že je chrání.

Sám Maharádž se takových lidí nebál. Jednou nám vyprávěl o jistém jogínovi, co si přišel k jeho obchodu s bídísky otestovat jeho schopnosti. Tento jogín evidentně vládl mnoha *siddhis*. Přišel se k Maharádžovi, o němž se doslechl ledasčeho, přesvědčit, zda se mu vyrovná. Maharádž si v obchodě hleděl svého a odmítal všechny jeho výzvy, aby mu ukázal, co dovede. Ten jogín ho chtěl k něčemu vyprovokovat, a nakonec mu vyhrožoval, že ho prokleje a že se mu stane něco hodně špatného.

Maharádž ho úplně ignoroval a bez zájmu mu povídá: „Možná můžeš sundat z oblohy tisíc sluncí, ale nemůžeš mi ublížit a nezajímáš mě. A teď jdi pryč.“

Harriet: A co vy? Byly nějaké momenty, kdy jste měl pocit, že se o vás stará, že pečuje o vaše fyzické blaho stejně jako o vaše spirituální zdraví?

David: Návštěvě Anna-Marie se vším všudy se tomu tedy ani zdaleka neblíží, ale mohu vám vyprávět o jednom svém výletu za ním. Po cestě se mi přihodilo několik zvláštností, které tedy s tím, na co se ptáte, nijak nesouvisí, ale než se dostaneme na konec, dojde vám, o čem to všechno je. Psal se rok 1980 a já chtěl za Maharádžem vyrazit, ale neměl jsem vůbec peníze. Nemohl jsem si dovolit lístek na vlak, ani zůstat v Bombaji víc než pár dnů. Přijal jsem pozvání

na přednášku o Bhagavánovi na jednom semináři v Dillí pod podmínkou, že se mohu vrátit zpátky přes Bombaj. Lístek na vlak mi zaplatili organizátoři, na mně bylo se tam vhodným vlakem dopravit. Mé hodně skrovné prostředky mi dovolovaly dva dny v Bombaji, a tak jsem si podle nich zarezervoval lístek. V Indii si musíte lístky na vlak rezervovat alespoň tak sedm až deset dní předem, abyste se dostali do vlaku, který chcete.

V Dillí jsem pronesl svou řeč a pak odjel vlakem do Bombaje. Na příměstském spoji, který jel z hlavního nádraží v Bombaji na Grant Road, mi někdo ukradl všechny peníze i s pasem a navazujícím lístkem na vlak dál. Byla to klasická práce. Vždycky je tam totiž mačkanice, jak se všichni snaží nahrnout do vagónu zároveň. V té skrumáži se někomu povedlo mi zespoda proříznout vak a vzít si peněženku. Mojí první reakcí byl skutečně obdiv. Byla to opravdu bravurní, profesionální prácička. Ta štěrbina byla jen asi o dvě čísla větší než má peněženka a musel to provést ve vteřinách, když jsem se snažil dostat do vlaku.

Lístek na lokálku jsem měl naštěstí v kapse u košile. Tenkrát byla za jízdu načerno pokuta asi 10 rupií (asi tak dnešních 20 amerických centů), kterou bych nedokázal zaplatit, kdybych se neprokázal lístkem do cílové stanice. Když jsem dojel na Grant Road, ani jsem tolik peněz neměl. V kapsách od kalhot jsem měl v drobných asi přes rupii. To bylo celé mé pozemské bohatství. Šel jsem tedy pěšky na desátou ulici Khetwadi, kde žil Maharádž a všechny své drobné investoval do šálku čaje a ranních novin. Bylo velmi brzy ráno a já věděl, že nějaká známá tvář se objeví až za několik hodin. Nechtěl jsem vejít dovnitř a říct Maharádžovi, že mě okradli, protože už jsem viděl, jak reagoval na druhé lidi v této situaci. Doufal jsem, že si od někoho známého půjčím a pak si najdu podlahu, kde přespím, protože bez pasu by mě v žádném hotelu nezaregistrovali.

Jak jsem tak očekával, objevila se Jean Dunnová a já si jí postěžoval, co se mi přihodilo. Znal jsem ji dobře, protože několik let žila v Ramanášramu, než začala jezdit za Maharádžem do Bombaje. Půjčila mi několik stovek rupií, dost na to zůstat pár dní v Bombaji a vrátit se zpátky do Tiruvannamalai. Plánoval jsem se ještě to ráno stavit na nádraží a opatřit si nový lístek. Maharádž se mnou měl ale jiné plány.

Někdo mu prozradil, že mě v příměstském vlaku okradli a já se připravoval, že si od něj nejspíš něco vyslechnu. Tentokrát ale podivuhodně měl pochopení. Promluvil s jedním ze svých návštěvníků, jakýmsi bankovním úředníkem, a požádal ho, aby mě po dobu mé návštěvy ubytoval. Skončil jsem tak nakonec v jednom moc hezkém domě v poměrně dobré čtvrti Bombaje. Celkem změna oproti hostelům prolezlým štěnicemi, kterými jsem musel obvykle vzít za vděk. Později jsem se vydal na stanici V. T. Station pro nový lístek. Užasl jsem, protože jsem u žádného vlaku do Madrásu nenašel své jméno. Tehdy ještě nebyly žádné počítače; všechny rezervace se prováděly ručně do takových velkých knih. Jeden velmi civilizovaný a soucitný železniční zřízenec (a těch v Indii moc nenajdete, nejste-li pod ochranou gura!) pár hodin pečlivě projížděl všechny ty knihy, aby mi sdělil podrobnosti k mému lístku. V každém vlaku cestuje asi 750 lidí a ten den snad jely do Madrásu tři nebo čtyři spoje, kterými jsem měl v plánu jet. Jakmile za mě prošel přes 2000 jmen, s lítostí mi sdělil, že na žádný z těch vlaků nemám rezervaci. Začal jsem podezřívat vyšší moc, že si přála, abych zůstal v Bombaji, protože takové chyby se v rezervačním systému drah stávají velice zřídka. Za těch sedmadvacet let, co jezdím zdejšími vlaky, jsem ještě nepřišel na stanici, abych zjistil, že můj zarezervovaný lístek jednoduše neexistuje. Nezbyvalo mi nic jiného, než si jít koupit nový, což jsem také z vypůjčených peněz od Jean udělal. Další vlak s volným lůžkem mi jel až za čtrnáct dní, takže jsem měl na Maharádže celkem dost času.

Přijel jsem s pár drobáky v kapse a čekal spíš takovou letmou dvoudenní otočku. Místo toho se mi s laskavým přispěním Maharádže a záhadné (ne)rezervace na pokladně nádraží dostalo luxusního dvoutýdenního pobytu s bydlením v domě jeho stoupence.

Vrátil jsem se zpět k Maharádžovi domů a zjistil, že mu někdo pověděl o mé přednášce o učení Ramany Mahárišiho před pár dny v Dillí. To jsem si chtěl nechat pro sebe. Maharádž měl totiž dost vyhraněný názor na to, když neosvícení lidé veřejně přednáší o osvícení. Souhlasil jsem s tou přednáškou jen proto, abych měl šanci ho vidět, ale měl jsem takové tušení, že to pro něj nebude dost dobrá záminka.

Zjistil jsem, že se o té přednášce dověděl, protože jakmile jsem k němu vešel, požádal mě, abych si sedl dopředu. Šel jsem tedy nahoru a sedl si proti němu na místo, kde obvykle seděli tázající.

„Ne, ne,“ upozornil mě, „sedni si vedle mě, tváří k ostatním.“ Klesl jsem na mysli. Věděl jsem, že se mi to nebude líbit, ať už měl za lubem cokoli.

„Podívejte se na můj malý pokoj,“ začal. „Přichází si mě sem poslechnout jen asi třicet lidí. Ale tady David teď přednáší o spiritualitě v Dillí. Přišly si ho údajně poslechnout stovky lidí, takže musí být mnohem lepší než já. Takže dneska bude mluvit on.“

Bylo to horší než cokoli, co jsem si dokázal představit, když si mě zavolal. Neúspěšně jsem se z jeho pozvání pokusil vyvléct, ale když mi došlo, že nehodlá ustoupit, že na tom trvá, vystříhl jsem mu tam asi pětiminutové shrnutí přednášky, kterou jsem přednesl v Dillí. Šlo o jednotu mezi praxí sebepodrobení a sebezkoumáním v Bhagavánově učení. Jeden z tlumočnicků mě požádal, abych mluvil pomaleji, aby stíhal Maharádžovi simultánně tlumočit. Po celou dobu na mě Maharádž velmi upřeně hleděl. Myslím, že čekal, aby se na mě vrhl, kdybych se dopustil nějaké poznámky, se kterou by nesouhlasil. Nechal mě domluvit, aniž by mě přerušil nějakou kousavou poznámkou. Napadlo mě, že to samo o sobě už je celkem slušný úspěch.

Jakmile jsem domluvil, podíval se na mě a celkem klidným tónem mi povídá: „Nic proti tomu, co jsi řekl, nemohu namítnout. Všechno, co jsi řekl, bylo bez chyby.“

Pak se rozohnil a velmi důrazně mi řekl: „Ale nechod' přednášet jak dosáhnout osvícení, když sám v tom stavu nejsi. Jinak skončíš jako ten Wolter Keers.“

Už jsem vám řekl, co si myslel o Wolter Keersovi a jeho šíření učení. To byl osud, kterému jsem se rozhodl vyhnout. To vše se událo před dvaceti třemi lety. Od té doby jsem veřejnou řeč nepronosl.

Tady musím trochu zrychlit, abychom se dostali k pointě příběhu. Asi za dva týdny jsem se vrátil do Tiruvannamalai. Neměl jsem žádný příjem, žádné vyhlídky, že od někoho nějaké peníze dostanu a na krku dluh pár set rupií, které jsem dlužil Jean. Šel jsem ráno do práce do knihovny ášramu a na stole našel oranžovou obálku s mým jménem. Otevřel jsem ji a uvnitř našel svazek bankovek rupií. Spočítal jsem je a zjistil, že přesně odpovídají částce, kterou mi někdo v Bombaji ukradl – ani o rupií víc nebo míň. Nebyl tam žádný vzkaz, kdo tam ty peníze dal, ani mi nikdo pak nepřišel říct, čím je to práce, kdo za to může. Co si jen uvědomuji, nikdo v Tiruvannamalai o té krádeži ani nevěděl. Nikomu jsem to neřekl a zpátky v Tiruvannamalai jsem ještě nebyl ani dvacet čtyři hodin, když se ta obálka odkudsi objevila.

Myslím si, že celou tu epizodu zrežírovala moc, která pečuje o záležitosti stoupenců, kteří mají silné nutkání být s guruem. Tato moc mě zavedla do Bombaje, ukradla mi moje

peníze a lístek, zahladila všechny stopy v knihách rezervací vlakových spojů, zajistila mi vynikající ubytování na tři týdny, přivedla mě zpět do Tiruvannamalai, kde mi pak všechny peníze skrze jakéhosi anonymního dárce vrátila.

Harriet: Kde jste obvykle bydlel, když jste jel do Bombaje? Jak bydlí ostatní stoupenci, co přijíždí Maharádže navštívit? Kde jste všichni jedli a spali? Ptám se na to proto, protože neexistoval žádný ášram nebo centrum, kde by všichni Maharádžovi stoupenci mohli bydlet.

David: To záleželo na tom, jak za vodou jste byli. Bombaj vždycky byla na život drahá. Pokud jste neměli moc peněz, váš výběr byl dost omezený. Pár z mých přátel bydlelo v buddhistickém ášramu, ale to obnášelo i účast na mnoha jejich rituálech, do čehož se mnohým z nás nechtělo, protože některé se časově kryly se sezeními u Maharádže. Existovaly i další levné možnosti, které byly buď daleko a zahrnovaly i účast na některých činnostech, které člověk nechtěl, nebo se podřídil zvláštním pravidlům, které vám nevyhovovaly. Já jsem se všem těmto místům vyhýbal a vždycky bydlel v takovém levném hostelu asi 200 metrů od Maharádžova domu ve stejné ulici. Říkalo se mu Poornima a mnozí z nás, kteří měli hluboko do kapsy, končili tam. Vzpomínám si, že dvojlůžko stálo 22 rupií, což byla tenkrát na Bombaj fantastická cena. O pár ulic dál byla jedna taková jídelna, která podávala levné obědy pro místní, kteří tam někde pracovali. Byla uplácaná z bláta a nebyly v ní žádné židle nebo stoly. Ale dostali jste tam skvělý oběd – *čapátí*, *dhál* a zeleninu – za jednu rupii čtyřicet. Na tehdejší směnný kurz si už nepamatuji. Mohlo to být tak asi dvanáct rupií za dolar. Abyste si tedy dokázali udělat trochu představu o cenách.

Maharádž se vás vždy zeptal, kde bydlíte, když jste ho poprvé navštívili. Pokud jste řekli Poornima, hned věděl, že buď nemáte moc peněz nebo nemáte na rozhazování. Zcela jasně uznával lidi, kteří nemrhali penězi a kteří uměli pořídit za dobrou cenu, když šli nakupovat. Celý život obchodoval, byl obchodníkem, který znal hodnotu rupie a dost ho rozčilovalo, když viděl cizince, jak mrhají penězi nebo je někdo bere na hůl.

Jednoho rána, když jsem tam byl, mu návštěvníci nabízeli květiny a sladkosti. Lidé přinášeli květiny k ozdobení portrétů gurů během *púdži*, která se prováděla každý den, a někteří i sladkosti, které se pak na jejím konci rozdávaly jako *prasád*. Ten den před ním stály tři cizinky s květinami se stonky; doufaly tedy, že si je dá do váz, které měl kolem. Zeptal se první, kolik za ně zaplatila a když mu řekla cenu, byl v šoku. Rozzlobil se na ni, že se nechala okrást a odmítl ty květiny přijmout. Stejně dopadla i ta druhá žena. Květiny té třetí přijal, protože jakousi slevu usmlouvala a podařilo se jí srazit cenu na rozumnou částku. Oddanost nehrála moc roli, pokud vám šlo o to, aby vaše květiny přijal. Nejlepším způsobem, jak dostat vaše květiny do jeho vázy, bylo o jejich ceně někde na trhu tvrdě smlouvat a dostat je tím za cenu, která by ho uspokojila.

Když už jsem zmínil květiny, dovoluňte mi ještě jednu odbočku o *bhadžanech* a *púdže* guruovi, která se konala mezi meditací a sezením s otázkami. To byla jediná příležitost, kdy Maharádž lidem dovoloval, aby ho ověnčili květinami. S věnci kolem krku se pak postavil doprostřed místnosti a doprovázel zpívání *bhadžanů* činely. Většinou se zavřenými očmi. Začal s malými činely s průměrem asi tak tři nebo pět centimetrů. Když se pak *bhadžan* rozjel, bral si postupně větší a větší činely, které mu podával nějaký oddaný. Největší činely byly skoro tak velké jako víko od popelnice. Byly obrovské a ten hluk trhal uši. Byly slyšet několik ulic daleko. Když si Maharádž vzal do ruky větší činely, byl už ověšen tolika věnci, že je míval někdy až půl metru před sebe. Až tak, že nemohl do těch největších činel udeřit, aniž by ty věnce úplně nezničil. Se zavřenýma očima do nich naplno mlátil a při každém třísknutí se mu okvětní lístečky

rozletěly všemi směry. Než *bhadžany* skončily, měl kousky květin roztroušené úplně všude a na podlaze z nich koberec. Byl to krásný pohled a vždycky jsem se na to rád díval, jak do těch činel mydlí a ty lístky letí do všech stran.

Vraťme se k jeho skrbivým zvykům. V Poornimě jsem bydlel i při návštěvě v roce 1979. Strávil jsem s Maharádžem dva týdny a pak odlétal zpátky do Anglie vůbec poprvé od doby, co jsem v roce 1976 přijel do Indie. Moje matka mi poslala lístek s pocitem, že kdyby mi ho snad nekoupila, tak bych se nejspíše už nikdy domů nevrátil. Nahromadily se mi objednávky na knihu *I am That* od přátel z Anglie. V Británii stála desetkrát tolik co v Bombaji, a tak mě všichni Maharádžovi stoupenci v Anglii, které jsem znal, zaúkolovali, abych jim tu knihu objednal v Bombaji. Přišel jsem s obrovským štosem knih k Maharádžovi a poprosil ho, zda by mi je pro všechny, co na ně čekají v Anglii, nepodepsal.

Vrhl na mě podezřívavý pohled a říká mi: „Myslel jsem si, že jsi švorc. Kde jsi vzal na všechny ty knížky?“

Vysvětloval jsem mu: „Nejsou pro mě. Jsou pro lidi v Anglii, kteří za ně nechtějí dávat britskou cenu. Poslali mi peníze, abych jim je koupil v Indii.“

Když jsem mu sdělil její maloobchodní cenu v Londýně, byl opravdu zděšen. „Vezmi jich, kolik uvezeš! Nikdo by za knihu neměl platit takový ranec!“ Vytáhl pero a s radostí mi je všechny podepsal.

Harriet: Jezdil jste za ním až do jeho smrti? Byl jste u něj, když umíral?

David: Ne, a ani jsem být nechtěl. Nechtěl jsem tam sedět a dívat se, jak pomalu umírá. Chtěl jsem si uchovat vzpomínku na muže, který byl věčným dynamem, úžasně vitálním centrem síly a energie. Věděl jsem, že sebe nepovažuje za tělo, ale nechtěl jsem tam být a sledovat, jak z něj rakovina pomalu dělá invalidu. Na datum své poslední návštěvy si už nevzpomenu, ale s určitostí si vybavuji, že stále mluvil celkem bez problémů.

Ještě jsem vám nepřiblížil, jak v jeho pokoji plynul provoz. Tomu musíte rozumět, abyste chápali to další. Vzhledem k omezenému prostoru Maharádž lidem obecně dovoloval, aby u něj strávili tak dva týdny. Každý den se k němu trousili noví a pro všechny zkrátka nebylo dost místa, aby si k němu sedli na podlahu.

Když si všiml, že začíná být přelidněno, na pár lidí, kteří tam byli nejdéle, ukázal a požádal je, aby odešli: „Můžete už jít. Přišli noví lidé a není tu místo.“

Vybraní pak museli odejít, ale pokud o něj měli stále zájem, mohli se vrátit za pár měsíců a pobýt tam další dva týdny. Takto to mnozí z nás dělali: dva týdny tam u něj a pak dva nebo více měsíců někde jinde. Obvykle když jsem k němu přijel, řekl jsem mu rovnou, že mám za dva týdny rezervovaný zpáteční lístek do Madrásu. Věřil mi, že v domluvený den odjedu.

Při své poslední návštěvě si ale vzpomínám, že jsem se snažil zůstat o pár dnů déle, než jsem původně zamýšlel. Pamatuji si, že jsem pár dní seděl někde v zadním rohu a doufal, že si mě nevšimne, protože můj čas už tehdy vypršel. Jednoho rána jsem se nemohl dostat na své místo v rohu v čas, protože mě něco zdrželo. Vmáčkli jsem se někam celkem blízko něj a celkem dobře mu bránil ve výhledu na ostatní za mnou. Měl bych zmínit, že mám 188 cm a na svou velikost až disproporčně velká záda. Mám krátké nohy a dlouhý hřbet, což znamená, že když sedím na podlaze zpříma, mám hlavu stejně vysoko od země jako někdo, kdo má 195 cm. A Maharádž to ráno samozřejmě chtěl mluvit s někým, kdo byl mnohem menší a seděl hned za

mnou. Snažil jsem se nějak odvrtnout stranou a Maharádž zase napínat pohled kolem mě, ale k ničemu, protože tam prostě nebylo moc kam uhnout. Byli jsme tam namačkaní jako sardinky.

Nakonec se na mě Maharádž vyčítavě podíval a říká mi: „Proč mi tu pořád sedíš a zabíráš místo? Nevidím ty lidi za tebou. Máš těch znalostí už plnou hlavu. Víš toho už tolik, že ti to leze ven ušima. Už můžeš jít a uvolnit místo zase dalším.“

To bylo naposledy, co se mnou mluvil. Vzal jsem jeho prchlivé zlostné poznámky jako takové požehnání a certifikát absolutoria. Ten den jsem odjel a už se nikdy nevrátil.

V dalších měsících jsem dostával zprávy, jak se mu horší zdraví, ale nikdy jsem už necítil nutkání se tam ještě jednou vrátit. Tedy do doby, než se mi náhle zjevil ve snu, abych za ním přijel. Byl to tak silný sen, že mě až probudil. Ležel jsem si tak v posteli a přemítal, zda to opravdu byl on a říká mi přijed', nebo zda mi jen podvědomí dává najevo nějaké tajné přání ho ještě jednou vidět. Usnul jsem, aniž bych to nějak rozsekl.

O pár minut se mi znovu objevil ve snu a nazlobeným pohledem mi povídá: „Právě jsem ti řekl, abys přijel. Proč jsi mi neuvěřil?“

Probudil jsem se a věděl, že chce, abych přijel. Možná chtěl poslední šanci zaútočit na mé umíněné ego. Nejel jsem a nedokáži vám to nějak uspokojivě omluvit, že jsem nevyslyšel volání toho snu. Bylo to těsně předtím, než v roce 1981 zemřel. Mohl bych těch důvodů uvést spoustu, ale žádný mi nezní pravdivě. Když si tak zavzpomínám na tuto epizodku, nedokáži najít žádnou omluvu, kterou bych si to pro sebe ospravedlnil. Nejel jsem a do dnešního dne si nevzpomínám, co mě zadrželo.

Harriet: Pokračovaly ty sny? Požádal vás znovu, abyste přijel?

David: Ne, to bylo jen o té jedné noci. Jakmile ale zemřel, začal jsem mít živé a pravidelné sny, v nichž jsem ho navštěvoval v jeho pokoji. Vyšel jsem po schodech a našel ho tam, jak sedí na svém obvyklém místě a obvyklým způsobem učí. Má snová logika nemohla přijít na kloub tomu, proč tam pořád je a pořád učí. V tom snu jedno mé já vědělo, že zemřel, ale to druhé já ho zažívalo jako stále žijícího a stále učícího ve svém obvyklém koutě. Někdy jsem v těch snech došel k závěru, že vůbec opravdu nezemřel, že svou smrt fingoval a čekal, až od něj davy odejdou a pak se vrátil a učil jen malou skupinku, která byla nějak stále ve hře. Mozek mi ve snu vynalézal všemožné takové příběhy, ale ani ve snech mě nikdy opravdu nepřesvědčily. Věděl jsem, že něco není v pořádku, ale nedokázal jsem na to ukázat prstem.

Ty sny mě provázely po celá osmdesátá léta až do let devadesátých. Ten poslední tohoto druhu byl jiný. To jsem našel Maharádže uprostřed ošetřovny Ramanášramu, jak tam vyučuje hrstku lidí. To bylo neobvyklé, protože ještě nikdy předtím se mi ve snu neobjevoval mimo svou místnost. A i ti lidé byli jiní. Nebyli to Indové jako v dřívějších snech, kteří jeho pokoj zaplňovali. Všichni to byli cizinci a všechny jsem dobře znal. Tentokrát jsem neměl pochyb o tom, proč nebo zda byl stále ještě naživu.

Podíval jsem se na Maharádže, obrátil se ke svým přátelům, kteří s ním seděli na podlaze a nadšeně na ně volal: „Vidíte! Říkal jsem vám to! Je naživu! Vůbec nezemřel! Stále žije!“

Ten sen skončil a pak už mi nikdy do snu nevstoupil.

Harriet: Jak jste tomu všemu rozuměl? Co jste si z toho vzal? Co všechno to pro vás znamenalo?

David: Nepotřebuji k tomu Freuda. Nikdy nezemřel, protože se nikdy nenarodil. Stále ve mně žije jako *átman*. Nemůže zemřít. Je uvnitř, čeká na svůj čas, čeká na to, až slova, která do mě zasadil, zničí mě a můj malý, omezený svět. Víím, že to se mnou nevzdal, že jednoho dne zvítězí.

Dodatek

David Godman: Od doby, co jsem tento rozhovor prvně zveřejnil, uplynuly roky a lidé se mě často ptali na toho záhadného Rudiho. Někteří si mysleli, že to byl Rudi, jistou dobu učitel Da Free Johna a spojovaný i se svámím Muktanandou. Ten to rozhodně nebyl.

Neměl jsem vůbec představu, o koho šlo nebo čím se pak stal, dokud jsem před pár měsíci nedostal následující e-mail:

Milý Davide,

navzdory všudypřítomnosti kybernetické komunikace zůstává mnoho cenných článků na internetu ukrytých těm, pro něž mají význam, nejsou-li k nim přímo nasměrováni. Díky bohu se stále spoléháme na své známé a přátele, že nás k těmto krásným dopisům a rozhovorům dovedou. Mladické a cíle myslí našeho společného přítele Mullarpattama vděčím za to, že se ke mně dostal tvůj článek o Nisargadattovi. Napadlo mě, že by tě mohl zajímat ten Rudi, co měl kanadské jméno. Skutečně na prosbu svého otce odjel do Kanady pomoci mu se zotavenou po operaci páteře. Nakonec se přestěhoval do severní Kalifornie, začal podnikat a snažil se zabezpečit svou rodinu. Během těch dlouhých let šla veškerá pozornost k vážným metafyzickým věcem navenek stranou, ale této oběti rozuměli jenom ti, kteří ho znali už předtím. Nicméně toto hluboké vědomí vyplouvalo na povrch v jeho jednání s okolím a jeho lhostejnost k záležitostem statusu a výhodám, které mu jeho úspěch přinesl, ho odlišovala od ostatních v krysím závodě. I nadále žil prostě a čistě a těm z nás, kteří měli to privilegium s ním být, zůstal ztělesněním poctivosti a zásadovosti.

S úctou, Helaine Melnitzerová „žena, s níž dorazil“.

Odepsal jsem jí zpátky a zeptal se jí, jak dlouho tam tenkrát s Maharádžem zůstali. Odepsala mi:

Milý Davide,

přijela jsem tam s Rudim 18. února 1978. Absolvovali jsme u Maharádže přes 60 ranních *satsangů* v řadě, často chodili na *bhadžany* odpoledne a vychutnávali si procházky s Maharádžem po okolí, když *satsangy* ten den skončily. Během následujícího roku a půl jsme se k němu vraceli snad každých 6-8 týdnů, kdy Rudi sedával s Maharádžem o samotě mezi čtyřma očima. Vypadalo to jako kdyby Rudi vždycky když byl s Maharádžem, s ním byl sám, jediní dva v místnosti...

S přáním všeho dobrého, Helaine.